

การอนุรักษ์พันธุกรรมผักพื้นเมืองภาคใต้ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง
สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 8
กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การอนุรักษ์พันธุกรรมผักพื้นเมืองภาคใต้ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ปิยะนุช มุสิกพงศ์¹ ชญานุช ตรีพันธ์¹ อรรถพล รุกขพันธ์¹ ฉัตรชัย กิตติไพศาล¹
บุญณิศา ช้างคณณี² และจิระ สุวรรณประเสริฐ²

บทคัดย่อ

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) โดยมีงานอนุรักษ์พันธุกรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ตามแผนแม่บท อพ.สธ. ประกอบด้วย 1) กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร ในกิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร โดยมีการสำรวจ และรวบรวมพันธุ์ผักพื้นเมืองที่นิยมบริโภค หายาก และใกล้สูญพันธุ์ จำนวน 65 ชนิด 27 วงศ์ และในกิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร นำผักพื้นเมืองจากการรวบรวมพันธุ์มาปลูกอนุรักษ์ไว้ในแปลง ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง พื้นที่ 5 ไร่ กรอบที่ 2) กรอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากร ในกิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร สามารถจัดกลุ่มตามลักษณะส่วนที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ได้ จำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ลำต้น กลุ่มที่ 2 ใบและยอด กลุ่มที่ 3 ดอก กลุ่มที่ 4 ผล และ กลุ่มที่ 5 เมล็ด พบว่า กลุ่มที่ 2 ใบและยอด มีชนิดผักพื้นเมืองมากที่สุด เท่ากับ 37 ชนิด ได้แก่ มะม่วงหิมพานต์ ผักเหลียง และกริม เป็นต้น นอกจากนี้ มีการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการ จำนวน 47 ชนิด พร้อมคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ สามารถคัดเลือกได้ จำนวน 5 ชนิด คือ ชี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุย (ยอดขาว) กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร ศูนย์วิจัยพืชสวนตรังได้มีการจัดทำหนังสือ “พรรณผักพื้นเมือง” ขณะเดียวกัน ได้รวบรวมผลวิเคราะห์ด้านคุณค่าทางโภชนาการ สำหรับเตรียมจัดทำเอกสารเกี่ยวกับพรรณผักพื้นเมืองและคุณค่าทางโภชนาการในโอกาสต่อไป และกรอบที่ 3) กรอบการสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากร ในกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ได้จัดฝึกอบรม “การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร” ให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านกลังกลอง จังหวัดตรัง รวมทั้งการขยายพันธุ์เพื่อขยายผลสู่แปลงเกษตรกรให้มีการบริโภคภายในครัวเรือน ลดรายจ่าย และเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร และหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการผักพื้นเมืองไปใช้ประโยชน์

คำสำคัญ: ความหลากหลาย คุณค่าทางโภชนาการ การนำไปใช้ประโยชน์

¹ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง 85 ม.2 ต.ไม้ฝาด อ.สิเกา จ.ตรัง 92150

² สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 9/116 ถ.กาญจนวนิช ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

คำนำ

แนวทางพระราชดำริและความเป็นมาของโครงการ

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ดำเนินการอนุรักษ์พันธุ์กรรมผักพื้นเมืองภาคใต้ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 โดยมีการสำรวจ รวบรวม และสร้างแปลงอนุรักษ์พันธุ์กรรมผักพื้นเมืองต่างๆ ของภาคใต้ เช่น พันธุ์ผักพื้นเมืองที่นิยมบริโภค ผักพื้นเมืองที่หายาก และใกล้สูญพันธุ์ มาปลูกอนุรักษ์ไว้ภายในศูนย์ฯ เพื่อไว้เป็นแหล่งเชื้อพันธุ์พืชให้คงอยู่ตลอดไป และมีการเก็บบันทึกข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์ การใช้ประโยชน์สรรพคุณทางยาวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ แร่ธาตุ วิตามิน และโลหะหนัก เพื่อใช้ประกอบในการคัดเลือกเป็นผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีศักยภาพสำหรับขยายผลสู่แปลงเกษตรกร เพื่อเป็นการบริโภคภายในครัวเรือน ลดรายจ่าย และเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร และเป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับถ่ายทอดความรู้ ฝึกอบรมตลอดจนเป็นการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์พืชให้แก่เยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นให้เห็นถึงคุณค่า และการใช้ประโยชน์ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ และเป็นพลังสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติต่อไปในอนาคต ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนตรังดำเนินงานอนุรักษ์พันธุ์กรรมผักพื้นเมืองภาคใต้ มีความสอดคล้องตามแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ 5 ปี ที่เจ็ด (1 ตุลาคม พ.ศ. 2564 – 30 กันยายน พ.ศ. 2569) ภายใต้กรอบการดำเนินงานแผนแม่บท อพ.สธ. จำนวน 3 กรอบ 5 กิจกรรม ประกอบด้วย กรอบที่ 1 กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร มีการดำเนินงานสอดคล้อง 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร มีการปฏิบัติงานสำรวจ และเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้ที่หายากหรือกำลังใกล้สูญพันธุ์ กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร มีการปฏิบัติงานปลูกอนุรักษ์พันธุ์กรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้ ซึ่งนำมาปลูกรวบรวมไว้ ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ตลอดจนมีการดูแลรักษา กรอบที่ 2 กรอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากร มีการดำเนินงานสอดคล้อง 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร โดยนำผักพื้นเมืองภาคใต้ที่ดำเนินการปลูกอนุรักษ์ภายในศูนย์วิจัยพืชสวนตรังมาใช้ประโยชน์ วิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพเพื่อขยายผลสู่แปลงเกษตรกร หรือนำไปพัฒนาเป็นพืชเศรษฐกิจทางเลือกใหม่ กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร ดำเนินการวางแผนการจัดทำศูนย์ข้อมูลทรัพยากร จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการ ข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และข้อมูลการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองแต่ละชนิด สำหรับจัดทำเป็นหนังสือองค์ความรู้ และกรอบที่ 3 กรอบการสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากร มีการดำเนินงานสอดคล้อง 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับผักพื้นเมืองภาคใต้ให้แก่เยาวชนในโรงเรียนที่อยู่ภายใต้กิจกรรม อพ.สธ. ในพื้นที่จังหวัดตรัง นอกจากนี้ มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ในกลยุทธ์ที่ 4 อนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อป้องกันและลดผลกระทบ โดยศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง จัดเป็นแหล่งอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรผักพื้นเมืองภาคใต้ที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้

วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อรวบรวม และอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรมพืชผักพื้นเมืองของภาคใต้
- 2 เพื่อการคัดเลือกพันธุ์ผักพื้นเมืองที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และขยายผลสู่แปลงเกษตรกร
- 3 เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมผักพื้นเมืองภาคใต้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่

วิธีดำเนินการ และสถานที่ดำเนินการ

(1) วัสดุ/อุปกรณ์

1. วัสดุการเกษตร ได้แก่ ปุ๋ยหมักเติมอากาศ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 และขุยมะพร้าว เป็นต้น
2. อุปกรณ์ทางการเกษตร ได้แก่ กรรไกรตัดแต่งกิ่ง เลื่อยตัดแต่งกิ่งไม้ จอบ ปากกาน้ำมัน แผ่นสังกะสี มีดตอนกิ่ง ถูพลาสติก และเชือกฟาง เป็นต้น
3. อุปกรณ์วางระบบน้ำ ได้แก่ ท่อพีวีซี หัวสปริงเกอร์ และสายยางพีวีซี เป็นต้น
4. อุปกรณ์การเก็บตัวอย่างพืชสำหรับวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ ได้แก่ ถูพลาสติก ป้ายชื่อต้นไม้แบบบาง ดินสอ และเครื่องชั่ง เป็นต้น
5. อุปกรณ์ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูปดิจิทัล สมุด ปากกา และดินสอ เป็นต้น

(2) วิธีการ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ผล

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง เป็นหน่วยงานร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) จัดอยู่ในกลุ่ม G3 คือ กลุ่มส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากร เริ่ม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 – ปัจจุบัน โดยมีการอนุรักษ์พันธุกรรมผักพื้นเมืองที่หายาก หรือกำลังใกล้สูญพันธุ์ และมีการใช้ประโยชน์ไว้เป็นแหล่งเชื้อพันธุ์พืชให้คงอยู่ตลอดไป ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ เพื่อให้ได้พันธุ์ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ตามหมวดหมู่ที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยง และผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป้าหมายที่ 2 ลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในกลยุทธ์ที่ 4 อนุรักษ์ พันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อป้องกันและลดผลกระทบ นอกจากนี้ สอดคล้องตามแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ 5 ปี ที่เจ็ด (1 ตุลาคม พ.ศ. 2564 – 30 กันยายน พ.ศ. 2569) มีการดำเนินงาน 3 กรอบ 8 กิจกรรมของ อพ.สธ. ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ดำเนินการ 3 กรอบ 5 กิจกรรม (โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.), 2564) มีรายละเอียด ดังนี้

1. กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร

2.1 สำรวจ และเก็บรวบรวมพันธุกรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

2.1.1 ออกสำรวจ และเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืชผักพื้นเมืองต่างๆ โดยเฉพาะพืชที่หายาก หรือกำลังใกล้สูญพันธุ์ และมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งกระจายพันธุ์ในภาคใต้ คือ จังหวัดตรัง พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา และสตูล โดยเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537-2564

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร

3.1 ปลูกอนุรักษ์พันธุ์กรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 3.1.1 ปลูกรวบรวมไว้ ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ในพื้นที่ 5 ไร่
- 3.1.2 การดูแลรักษา มีรายละเอียด ดังนี้
  - 3.1.2.1 การใส่ปุ๋ย สำหรับผักพื้นเมืองที่ใช้ประโยชน์ส่วนใบและยอด ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 สลับกับปุ๋ยหมักเติมอากาศของกรมวิชาการเกษตร 3 ครั้ง/ปี สำหรับผักพื้นเมืองที่เป็นไม้ยืนต้น ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 สลับกับปุ๋ยหมักเติมอากาศของกรมวิชาการเกษตร 2 ครั้ง/ปี
  - 3.1.2.2 การให้น้ำ ในช่วงแล้ง สำหรับผักพื้นเมืองที่ใช้ประโยชน์ส่วนใบและยอด ให้น้ำวันเว้นวัน ครั้งละ 30 นาที สำหรับผักพื้นเมืองที่เป็นไม้ยืนต้น ให้น้ำอาทิตย์ละ 2 ครั้งๆ ละ 30 นาที ด้วยระบบสปริงเกอร์
  - 3.1.2.3 ตัดแต่งทรงพุ่มเพื่อกระตุ้นการแตกใบใหม่ ในผักพื้นเมืองที่ใช้ประโยชน์จากส่วนใบและยอด
  - 3.1.2.4 กำจัดวัชพืชให้โล่งเตียนสม่ำเสมอเพื่อสะดวกต่อการจัดการแปลง
- 3.1.3 ติดป้ายชื่อประจำแปลง และป้ายชื่อประจำพันธุ์ผักพื้นเมือง สำหรับป้ายชื่อประจำต้นไม้ ประกอบด้วย ชื่อพันธุ์ ชื่อสามัญ และชื่อวิทยาศาสตร์
- 3.1.4 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์ ได้แก่ ชื่อวงศ์ ชื่อพันธุ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ และการใช้ประโยชน์ เป็นต้น

2. กรอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร

4.1 การใช้ประโยชน์จากพันธุ์กรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้

ผักพื้นเมืองที่ผ่านการปลูกอนุรักษ์พันธุ์กรรมไว้ภายในแปลงปลูกรวบรวมและอนุรักษ์ผักพื้นเมืองภาคใต้ ในพื้นที่ 5 ไร่ จำนวนทั้งสิ้น 47 ชนิด ได้มีการแบ่งส่วนของพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์ จำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ส่วนของลำต้น กลุ่มที่ 2 ส่วนของใบและยอด กลุ่มที่ 3 ส่วนของดอก กลุ่มที่ 4 ส่วนของผล และกลุ่มที่ 5 ส่วนของเมล็ด

4.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการ

ดำเนินงานร่วมกันระหว่างศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง และ กรมวิทยาศาสตร์บริการ โดยกรมวิทยาศาสตร์บริการ ดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ร่วมสนองพระราชดำรินี้ในกิจกรรมที่ 4 : อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ในด้านการวิเคราะห์ทดสอบสารอาหารและองค์ประกอบสำคัญในพืชอนุรักษ์กลุ่มเป้าหมาย กรมวิทยาศาสตร์บริการ พิจารณาแล้วว่า ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง เป็นหน่วยงานภาครัฐที่ร่วมสนองพระราชดำริ มีแปลงปลูกรวบรวมและอนุรักษ์ผักพื้นเมืองภาคใต้ เป็นแปลงที่มีความหลากหลายด้านชนิดพรรณผักพื้นเมืองมากที่สุดในภาคใต้ ทางกรมวิทยาศาสตร์บริการจึงได้เข้าร่วมปรึกษาหารือการดำเนินงานในด้านงานวิจัยและพัฒนาผักพื้นเมืองและพืชอนุรักษ์ในภาคใต้ และเก็บตัวอย่างผักพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด จากจำนวนทั้งสิ้น 65 ชนิด โดยมีการคัดเลือกผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีการใช้ประโยชน์ และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นผักเศรษฐกิจ มีการเก็บตัวอย่างผักพื้นเมือง ชนิดละ 3 ซ้ำ ซึ่งทยอยเก็บตัวอย่างผักพื้นเมือง ในแต่ละปีสามารถเก็บตัวอย่างผักพื้นเมืองจำนวนตัวอย่างไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับชนิดผักพื้นเมืองที่นำไปวิเคราะห์ ต้องมีปริมาณ 500 กรัม/ตัวอย่าง โดยเริ่มวิเคราะห์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2563 จำนวน 24 ชนิด ในปี พ.ศ. 2564 จำนวน 17 ชนิด และปี พ.ศ. 2565 จำนวน 20 ชนิด ใน

การเก็บตัวอย่างพืชจะตามลักษณะการใช้ประโยชน์ เพื่อการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย คุณค่าทางโภชนาการ แร่ธาตุ วิตามิน และโลหะหนัก สำหรับผลที่ได้จากการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการของผักพื้นเมืองภาคใต้ในการดำเนินการร่วมกันครั้งนี้ คือ กรมวิทยาศาสตร์บริการจะได้ฐานข้อมูลด้านคุณค่าทางโภชนาการของผักพื้นเมืองภาคใต้ ส่วนศูนย์วิจัยพืชสวนตรังจะได้ผลการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการของผักพื้นเมืองภาคใต้ เพื่อนำไปคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ และจัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับพรรณผักพื้นเมืองและคุณค่าทางโภชนาการต่อไป

4.3 การคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ โดยนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการมาใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ ตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

4.3.1 มีองค์ประกอบ และคุณค่าทางโภชนาการสูง คัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีปริมาณสูงอยู่ใน 5 อันดับแรกของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการ คือ 1) คุณค่าทางโภชนาการประกอบด้วย คาร์โบไฮเดรต พลังงานทั้งหมด ไขมันทั้งหมด และโปรตีน 2) แร่ธาตุ ประกอบด้วย แคลเซียม โซเดียม โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม และสังกะสี 3) วิตามิน ประกอบด้วย เบตา-คาโรทีน วิตามินบี 1 วิตามินบี 2 และวิตามินซี นอกจากนี้ ไม่เกินค่ามาตรฐานของโลหะหนัก ประกอบด้วย เหล็ก และทองแดง

4.3.2 ตลาดมีความต้องการสูง โดยเป็นผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีกลุ่มผู้บริโภคหลากหลายช่วงอายุ ตั้งแต่ วัยเด็ก วัยรุ่น และผู้สูงอายุ ซึ่งทำให้ตลาดมีความต้องการสูง

4.3.3 มีการใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย มีการนำมาใช้บริโภค และเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารได้หลากหลายเมนู ได้แก่ เครื่องเคียงกับข้าว ลวก ผัด และแกง เป็นต้น

กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร

ได้มีการวางแผนการจัดทำศูนย์ข้อมูลทรัพยากร โดยมีการนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการของแต่ละชนิดมาสังเคราะห์ และรวบรวม ร่วมกับข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และข้อมูลการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองแต่ละชนิด สำหรับจัดทำเป็นหนังสือองค์ความรู้เกี่ยวกับพรรณผักพื้นเมืองและคุณค่าทางโภชนาการต่อไป

3. กรอบการสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากร

กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร

7.1 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชผักพื้นเมืองภาคใต้

จัดฝึกอบรมเกี่ยวกับผักพื้นเมืองภาคใต้ให้แก่เยาวชนในโรงเรียนที่อยู่ภายใต้กิจกรรม อพ.สธ. ในพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 1 ครั้ง

(3) เวลาและสถานที่

ระยะเวลา : เริ่มปี พ.ศ. 2537 – 2566

สถานที่ : ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง สถาบันวิจัยพืชสวน

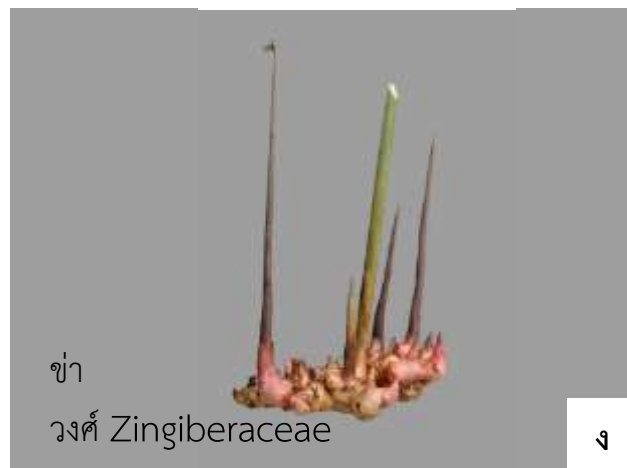
ผลและวิจารณ์ผลการดำเนินงาน

1. กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร

2.1 สำรวจ และเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ดำเนินการสำรวจและรวบรวมผักพื้นเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537-2564 โดยเฉพาะพืชที่มีแหล่งกระจายพันธุ์ และมีการใช้ประโยชน์ในภาคใต้ คือ จังหวัดตรัง พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา และสตูล ได้จำนวนทั้งสิ้น 65 ชนิด ได้ศึกษาความหลากหลายของผักพื้นเมือง สามารถจำแนกตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ จำนวน 27 วงศ์ พบว่า วงศ์ Fabaceae มีความหลากหลายมากที่สุด จำนวน 9 ชนิด รองลงมา คือ วงศ์ Phyllanthaceae Anacardiaceae และ Zingiberaceae จำนวน 7 6 และ 6 ชนิด ตามลำดับ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ลักษณะของชนิดผักพื้นเมืองที่ปลูกอนุรักษ์ไว้ในแปลงรวบรวมพันธุ์ฯ ที่มีความหลากหลายของชนิดมาก จำนวน 4 วงศ์ จากทั้งสิ้น 27 วงศ์ ได้แก่

(ก) วงศ์ Fabaceae

(ข) วงศ์ Phyllanthaceae

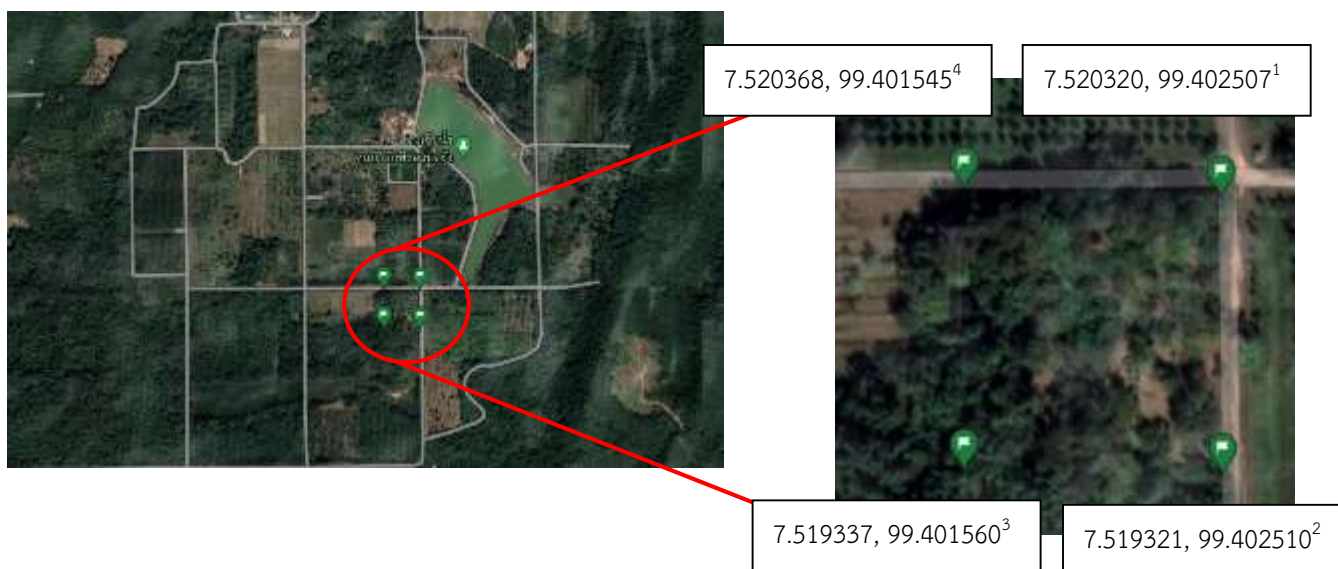
(ค) วงศ์ Anacardiaceae

(ง) วงศ์ Zingiberaceae

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร

3.1 ปลูกอนุรักษ์พันธุ์กรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้

หลังจากที่ได้มีการดำเนินการสำรวจและรวบรวมผักพื้นเมือง จำนวนทั้งสิ้น 65 ชนิด (ตารางที่ 1) มาปลูกอนุรักษ์ไว้ในแปลง ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ในพื้นที่ 5 ไร่ ตามพิกัด 4 จุด ดังนี้ (7.520320, 99.402507¹) (7.519321, 99.402510²) (7.519337, 99.401560³) และ (7.520368, 99.401545⁴) (ภาพที่ 2) โดยมีการปฏิบัติดูแลแปลง คือ มีการตัดแต่งทรงพุ่มเพื่อกระตุ้นการแตกใบใหม่ในผักพื้นเมืองที่ใช้ประโยชน์ส่วนใบและยอด มีการใส่ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 สลับกับและปุ๋ยหมักเติมอากาศของกรมวิชาการเกษตร 3 ครั้ง/ปี สำหรับผักพื้นเมืองที่ใช้ประโยชน์ส่วนใบและยอด ส่วนในผักพื้นเมืองที่เป็นไม้ยืนต้น ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 สลับกับปุ๋ยหมักเติมอากาศของกรมวิชาการเกษตร 2 ครั้ง/ปี มีการจัดการให้น้ำ ในช่วงแล้ง สำหรับผักพื้นเมืองที่ใช้ประโยชน์ส่วนใบและยอด ให้น้ำวันเว้นวัน ครั้งละ 30 นาที สำหรับผักพื้นเมืองที่เป็นไม้ยืนต้น ให้น้ำอาทิตย์ละ 2 ครั้งๆ ละ 30 นาที ด้วยระบบสปริงเกอร์ และมีการกำจัดวัชพืชให้โล่งเตียนสม่ำเสมอบริเวณแปลง เพื่อสะดวกต่อการจัดการแปลง นอกจากนี้ ได้มีการจัดทำป้ายชื่อประจำพันธุ์ผักพื้นเมือง สำหรับระบุชื่อประจำพันธุ์ผัก ประกอบด้วย ชื่อพันธุ์ ชื่อสามัญ และชื่อวิทยาศาสตร์ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 พื้นที่แปลงปลูกรวบรวมและอนุรักษ์ผักพื้นเมืองภาคใต้ ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง พื้นที่ 5 ไร่

ก

ข

ค

ง

จ

ฉ

ภาพที่ 3 การปลูกอนุรักษผักพื้นเมือง และการปฏิบัติดูแลแปลง ประกอบด้วย

(ก) การปลูกผักพื้นเมือง (ข) การตัดแต่งทรงพุ่ม (ค) การใส่ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15

(ง) การใส่ปุ๋ยหมักเติมอากาศของกรมวิชาการเกษตร (จ) การจัดการให้น้ำ

(ฉ) การกำจัดวัชพืชบริเวณแปลงผักพื้นเมือง

ตารางที่ 1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของผักพื้นเมืองภาคใต้ จำนวน 27 วงศ์ 65 ชนิด

วงศ์	ชื่อพืช	ลักษณะพฤกษศาสตร์	ภาพ/ชื่อวิทยาศาสตร์
1. Anacardiaceae	มะกอก	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ความสูง 8-13 เมตร ลำต้นตั้งตรง เนื้อไม้แข็ง ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ ก้านใบยาว 20.2-40.0 เซนติเมตร กว้าง 0.2-0.4 เซนติเมตร มีใบย่อย 8-13 ใบเรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง และซอกใบ ดอกย่อยสีขาว ถึงครีม มีขนาดเล็ก ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อ มี 1-6 ผลต่อช่อ ผลรูปกลมรี ปลายแหลม ผลแก่สีเขียว ผลสุกสีเขียวอมเหลืองน้ำตาล เมล็ด : รูปไข่-รี ปลายมน เปลือกแข็ง ผิวขรุขระ เป็นร่องตามยาว สีเสี้ยน</p>	 <p><i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz.</p>
	มะปริง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก-กลาง ไม้ผลัดใบ ความสูง 4.5-5 เมตร กิ่งห้อยลงเปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนขาว มียางสีเหลืองออกมาตามลำต้น ใบ : เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามข้ามเป็นคู่ รูปขอบขนาน ปลายเรียวแหลม โคนใบสอบ เป็นลิ่มขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียว ใบอ่อนสีม่วง ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง มีดอก 171-283 ดอกต่อช่อ มีทั้งดอกตัวผู้ ดอกตัวเมีย และดอกสมบูรณ์เพศในเพศเดียวกัน ผล : ออกเป็นช่อ มี 4-13 ผลต่อช่อ เป็นผลเดี่ยวมีเนื้อ รูปทรงกลมหรือรี ผิวเรียบ ผลอ่อนสีเขียว สุกสีเหลืองส้ม เมล็ด : มีเปลือกแข็งหุ้ม และมีเสี้ยนมาก เนื้อในมีม่วง</p>	 <p><i>Bouea oppositifolia</i> (Roxb.) Meisn.</p>
	มะม่วงแก้วแดง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ต้นสูง 18.0 เมตร เปลือกสีน้ำตาลอมเทา ผิวไม่เรียบ ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปทรงป้อมตรงกลางใบ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบเรียว แผ่นใบเรียบ เห็นเส้นใบชัด ขอบใบเรียว สีเขียว ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งรอบทรงพุ่ม มีดอก 1,200-3,292 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ แต่ดอกตัวผู้จะเป็นดอกสมบูรณ์เพศที่เกสรตัวเมียไม่พัฒนา ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อ มี 4-10 ผลต่อช่อ รูปทรงกลมรี ผลดิบสีเขียว ผลสุกมีเขียวอมเหลืองหรือสีเหลือง ที่ไหลผลมีสีเหลืองอมแดง เนื้อสีเหลืองส้ม มีเสี้ยนน้อยมาก เมล็ด : มีเปลือกแข็งหุ้ม มีเสี้ยนเล็กน้อย รูปไข่ยาว</p>	 <p><i>Mangifera</i> sp.</p>

	มะม่วงเบา	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น ต้นสูง 3.0-8.5 เมตร เปลือกเรียบ สีน้ำตาลอมเทา มีสีขาวดำเป็นปื้น</p> <p>ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปหอก โคนใบสอบ แหลม และเอียง ปลายใบเรียวแหลมแผ่นใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ขอบใบเรียบ เห็นเส้นใบชัด สีเขียว ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งรอบทรงพุ่ม มีดอก 1,380-3,011 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ แต่ดอกตัวผู้เป็นดอกที่เกสรตัวเมียไม่พัฒนา ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อ มี 5-20 ผลต่อช่อ รูปไข่กลับ โทลผลด้านท้องผลนูนเล็กน้อย ผลดิบสีเขียว สุกสีเหลืองอมส้ม เนื้อสีเหลืองอมส้ม เมล็ด : มีเปลือกแข็งหุ้ม มีเสี้ยนเล็กน้อย รูปร่างกลมรี</p>	 <p><i>Mangifera indica</i> L.</p>
	มะม่วงหิมพานต์	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ต้นสูง 5-10 เมตร เนื้อไม้แข็ง เปลือกหนา ขรุขระ สีน้ำตาลอมเทา มักมียางสีน้ำตาลไหลออกมา ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ แน่นที่ปลายกิ่ง ใบรูปรี หรือรูปไข่กลับ ปลายใบมน หรือเว้าเล็กน้อย โคนใบสอบ เอียง แผ่นใบหนาแข็ง เป็นคลื่น ขอบใบเรียบ ใบแก่สีเขียว ยอดอ่อนสีเขียวอมเหลือง หรือสีแดงอมเขียว ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง มีดอก 211-462 ดอกต่อช่อ ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อห้อยลง ส่วนของฐานรองดอกพัฒนาใหญ่ขึ้นกลายเป็นผลชมพู ผลอ่อนสีเขียว สุกสีเหลืองหรือสีแดงส้ม เนื้อนิ่ม เมล็ด : ติดอยู่ที่ปลายผล รูปไต สีน้ำตาลอมเทา ในเปลือกมียางที่เป็นพิษ</p>	 <p><i>Anacardium occidentale</i> L.</p>
	มะมุด	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นตรง สูง 40 เมตร เปลือกเป็นร่องตื้นๆ ตามยาวลำต้น สีน้ำตาล มียางสีขาวขุ่น ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับเป็นกลุ่มที่ปลายกิ่ง รูปร่างป้อม ตรงกลาง โคนใบสอบเรียว ปลายใบสอบแหลม แผ่นใบไม่เรียบ เป็นคลื่น เส้นใบลึก แข็งกรอบ ขอบใบเรียบ สีเขียว ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ช่อดอกสีม่วงแดง ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อ 1-4 ผลต่อช่อ รูปไข่ โทลผลด้านท้องผลกลมกว้าง มีจะงอยที่ปลายผล ผลสุกสีเหลือง เนื้อสีเสี้ยนมาก เมล็ด : มีเปลือกแข็งหุ้ม มีเสี้ยน</p>	 <p><i>Mangifera foetida</i> Lour.</p>

2. Araceae	ผักหนาม	<p>ลำต้น : ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยและชูยอดขึ้น มีหนาม ใบ : ใบเดี่ยว เรียวสลับ รูปลูกศร หรือขอบใบหยักเว้าลึก มีหนามบริเวณเส้นใบ ด้านล่าง ก้านใบยาวถึง 1 เมตร มีหนาม ดอก : ช่อ แทงออกมาจากกาบใบ ก้านด้านมีหนาม ใบประดับสีน้ำตาลแกมเขียวถึงสีม่วง บิดเป็นเกลียว เล็กน้อย กลีบดอกสีชมพู แล้วเปลี่ยนเป็น สีตาลน้ำตาลแกมเขียว ผล : ผลสด หนาและเหนียว</p>	 <p><i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites.</p>
3. Araliaceae	เล็บครุฑ	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 2-3 เมตร แตกกิ่ง 3-5 กิ่ง บริเวณโคนต้น ทำให้ทรงพุ่มแน่น เปลือกสีน้ำตาล ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น ติดกับก้านแบบเวียน โคนก้านใบรวมมีกาบ หุ้มส่วนของลำต้น หรือกึ่ง แกนกลางใบรวม ใบย่อย รูป ร่า ง ไม้ น า น อ น ปลาย ใบ แห ล ม โคนใบสอบเรียว เอียงไม่สมมาตร ขอบใบหยักลึก แบบขนนก ก้านใบสีเขียวอมน้ำตาล ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ที่มีช่อดอกย่อยแบบซี่ร่ม ออกที่ปลายกิ่ง ในแต่ละระแ่งมีดอก 9-46 ดอก ผล : เป็นช่อ เป็นกระจุกที่ปลายช่อ มี 3-16 ผลต่อ กระจุก รูปร่างกลมค่อนข้างแบน สีเทาอมม่วง เมล็ด : เป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก ค่อนข้างแบน</p>	 <p><i>Polyscias fruiticosa</i> (L.) Harms</p>
4. Arecaceae	เต่าร้าง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น ไม้แตกกิ่ง สูง 5-10 เมตร มีการแตกกอ 5-12 ต้นต่อกอ ใบ : เป็นใบประกอบ แบบขนนก 2-ชั้น ยาว 200-330 เซนติเมตร ก้าน ใบ ร ว ม ย า ว 4 1 - 8 5 เซ น ตี เม ต ร มีใบย่อย 15-21 ใบต่อแกน ใบย่อยรูปพัด ปลายใบหยักเว้า ดอก : เป็นช่อ มีช่อดอกย่อยแบบช่อเชิงลด ดอกตัวผู้และตัวเมียแยกช่อบนต้นเดียวกัน ผล : เป็นช่อ แต่ละช่อมี 30-63 ระแ่ง ผลนุ่มเมล็ด เดี่ยว ผลอ่อนสีเขียวอมเหลือง สุกสีแดงดำ เมล็ด : เป็นรูปร่างกลมแบน สีดำเมื่อปอกใหม่ แต่จะเป็น เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเทาเมื่อตั้งไว้ ผิวเป็นมันวาว มี ร่องตื้นๆ</p>	 <p><i>Caryoto mitis</i> Lour.</p>

	<p>พ้อ</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่ม แตกกอ สูง 4-5 เมตร ลำต้นสีน้ำตาล มีรอยของก้านใบที่ติดกับลำต้นหลังจากใบร่วง ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกมีสะเก็ดสีน้ำตาลคลุม ใบ : เป็นใบประกอบรูปพัด ก้านใบส่วนโคนเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบก้านใบมีหนามสีน้ำตาลทั้ง 2 ด้าน กลุ่มใบย่อยเป็นรูปสามเหลี่ยม ขอบใบเรียบและเชื่อมติดกันในแต่ละกลุ่ม ปลายใบหยักเว้า โคนใบเป็นลิ้ม ดอก : เป็นช่อเชิงซ้อน 2 ชั้น 85-300 เซนติเมตร ในช่อรวมแต่ละช่อมีช่อชั้นที่ 1 จำนวน 4-9 ช่อ และในแต่ละช่อมีช่อย่อย 2-10 ช่อ ดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นช่อ ผลเป็นผลเดี่ยว มีเมล็ดเดี่ยว รูปร่างกลมรี เมล็ด : เป็นรูปร่างกลม-รูปไข่ หัวเรียว ปลายมน ที่ปลายทั้ง 2 ด้านมีติ่งแหลม สีครีม ผิวเรียบ</p>	 <p><i>Licuala spinosa</i> Thunb.</p>
	<p>หลุมพี</p>	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นตระกูลปาล์ม ลำต้นสั้น แตกหน่อเป็นกอใหญ่ ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเวียนสลับ ก้านใบรวมและกาบใบมีหนามแหลม ยาว เรียงเป็นแผง ใบย่อยรูปเรียวยาว ปลายใบแหลม โคนใบเป็นลิ้ม ดอก : เป็นช่อ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียอยู่บนช่อเดียวกัน ผล : เป็นช่อ แต่ละช่อเรียกว่า หางหนู มีผลที่อัดกันแน่น จำนวน 27-56 ผลต่อหางหนู ผลเดี่ยวสีน้ำตาลอ่อน เมล็ด : เป็นรูปร่างกลมแป้น-สีน้ำตาล</p>	 <p><i>Eleiodoxa conferta</i> (Griff.) Burret</p>
<p>5. Athyriaceae</p>	<p>ผักกูด</p>	<p>ลำต้น : เป็นพืชล้มลุกมีอายุยืน ลำต้นตั้งตรงมีทรงพุ่ม ออกต้นแตกหน่อมีไหลแตกออกจากกอ ลำต้นมีลักษณะกลมๆ มีกาบใบล้อมรอบ ลำต้นอ่อนมีสีเขียวอ่อน ลำต้นแก่มีสีน้ำตาลอมเขียว ก้านออกจากลำต้น ใบมีส่วนปลายม้วนงอ ราก : มีระบบรากแขนง มีลักษณะกลมๆ ฝอยๆ ออกรอบๆ เหง้า มีสีน้ำตาล เหง้า : มีเหง้าเป็นไหลแตกออกมา มีลักษณะมีเหง้าตั้งตรง มีใบเกล็ดปกคลุมเหง้า มีเป็นข้อๆ และมีปล้องชัดเจน มีสีน้ำตาล ใบ : เป็นใบประกอบขนนกสองชั้น ออกเรียงสลับ มีก้านใบยาว มีก้านใบย่อยก้านสั้น ออกตรงข้ามกัน มีลักษณะรูปหอก ทรงยาวรี โคนใบรูปหัวใจปลายใบเรียวแหลม ขอบฟันเลื่อย ใบมีสีเขียว มีขนเล็กๆ ยอดอ่อนและปลายยอดโค้งงอคล้ายกันหอย</p>	 <p><i>Diplazium esculentum</i> (Tetzius) Swartz</p>

6. Bignoniaceae	เพกา	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น สูง 3-8 เมตร เรือนยอดเล็กแตกกิ่งน้อย เปลือกสีเทาปนขาว ขรุขระ กิ่งเปราะและหักง่าย ใบ : เป็นใบประกอบรูปขนนก 3 ชั้น เรียงเวียนที่ปลายกิ่ง ใบยาวตั้งแต่โคนก้านใบถึงปลายใบ 110-157 เซนติเมตร จำนวนคู่ของก้านใบย่อย ชั้นที่ 1 ต่อ ก้านใบ รวมมี 5 คู่ และจำนวนคู่ของก้านใบย่อยชั้นที่ 2 ต่อ ก้านใบย่อยชั้นที่ 1 มี 5 คู่ ในแต่ละก้านใบมีใบย่อย 2-7 ใบ ใบย่อยรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน</p> <p>ดอก : เป็นกระจุก ออกที่ปลายกิ่ง ผล : เป็นฝักแบบผลแห้งแตก ออกเป็นช่อมี 2-3 ฝักต่อช่อ ฝักรูปแถบ แบน ปลายเรียวแหลม ผิวเรียบ</p> <p>เมล็ด : แบน รี สีขาว มีปีกบางสีขาว</p>	 <p><i>Oroxylum indicum</i> (L.) Benth.ex.Kurz.</p>
7. Capparaceae	กุ่มน้ำ	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น แตกกิ่งต่ำ เปลือกเรียบ สีน้ำตาล ปนเทา ผลัดใบในฤดูแล้ง ส่วนมากมีการตัดยอด หรือตัดต้นให้เตี้ย เพื่อสะดวกในการเก็บยอดและดอก ใบ : เป็นใบประกอบมี 3 ใบย่อย สีเขียวอมแดง ใบย่อยรูปหอกกลับ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบเรียว ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ</p> <p>ดอก : เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ มี 4-16 ดอก ต่อ ช่อ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่ ปลายแหลม ผล : กลมรี เปลือกหนา สีเทาอมเขียว สุกสีน้ำตาล เมล็ด : รูปเกือบห้า สีน้ำตาลเข้ม</p>	 <p><i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.</p>
8. Clusiaceae	ชะมวงช้าง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น สูง 5.5-10.0 เมตร เปลือกไม้เรียบ แตกเป็นร่องตื้นและสัน สีน้ำตาลอมแดงปนเทา มียางสีเหลืองอ่อนที่ก้านใบ กิ่ง และลำต้น</p> <p>ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน โคนใบแหลม ปลายใบเป็นติ่งแหลม ด้านหน้าใบสีเขียวเข้ม หลังใบสีเขียวอมเหลือง แผ่นใบหนาเรียบ ขอบใบเรียบ ยอดอ่อนสีแดง ดอก : เป็นดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง และตาม ซอกใบ มีทั้งดอกตัวผู้ และดอกตัวเมียอยู่บนต้นเดียวกัน หรือแยกต้นกัน ผล : เป็นผลเดี่ยว รูปไข่ ฐานหัวผลเว้า มีกลีบเลี้ยงติดอยู่ที่หัวผล ปลายผลเรียวแหลม มีรอยของยอดเกสรตัวเมียอยู่ มีรอยแบ่งผลเป็นพู</p> <p>เมล็ด : ทรงสามเหลี่ยม รูปรี เปลือกสีน้ำตาล เนื้อสีเหลืองอ่อน</p>	 <p><i>Garcinia atroviridis</i> Griff. ex T. Anderson</p>

	ชะมวงทราย	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น สูง 8-15 เมตร ผิวเปลือกเรียบ สีนํ้าตาลอมเทาปนขาว อมเขียว ทั้งกิ่งและลำต้นยางสีเหลืองสด ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปรี ปลายใบแหลม โคนใบเฉียง แผ่นใบเรียบ หนา ขอบใบเรียบ สีเขียว เป็นมัน ยอดอ่อนสีนํ้าตาลอมเขียว ดอก : เป็นดอกช่อ ดอกตัวผู้ และดอกตัวเมียแยกต้นกัน ผล : เป็นผลเดี่ยว ดิบสีเขียว สุกสีส้ม รูปร่างกลมรี ที่ปลายผลมีรอยของยอดเกสรตัวเมียติดอยู่ ผิวผลมีเส้นแบ่งเป็นพูชัดเจน มียางสีเหลือง เมล็ด : ทรงสามเหลี่ยม รูปรี สีเหลืองอ่อน</p>	 <p><i>Garcinia sp.</i></p>
	ชะมวงส้ม	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น สูง 8.7 เมตร เปลือกมีรอยแตกสั้นๆ ตามยาวลำต้นสีนํ้าตาลอมเทา มียางสีเหลืองสด ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปยาวรี กลางใบกว้าง โคนใบแหลมและเฉียง ปลายใบเรียว คอดเป็นติ่งแหลมใบสีเขียว หน้าใบสีเขียวเข้มเป็นมัน หลังใบสีเขียวอมเทา ดอก : เป็นดอกช่อ ดอกตัวผู้ และดอกตัวเมียแยกต้นกัน ผล : เป็นผลเดี่ยว ดิบสีเขียว สุกสีเหลืองส้ม รูปร่างรี ที่ด้านข้างและปลายผลเรียวแหลม ที่ขั้วผลมีกลีบเลี้ยง และปลายผลมีรอยของยอดเกสรตัวเมียติดอยู่ ผิวผลมีเส้นแบ่งเป็นพูชัดเจน มียางสีเหลือง เมล็ด : ทรงสามเหลี่ยม รูปรี สีเหลือง-นํ้าตาล</p>	 <p><i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy</p>
	ส้มแขก	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 4-5 เมตร ทรงพุ่ม เป็นทรงพีระมิด เปลือกสีนํ้าตาลอมเขียว มีขนสีเทา แต้มกระจาย เปลือกชั้นนอกแตกเป็นร่องเล็กๆ และสั้นตามยาวลำต้น ใบ : รูปขอบขนาน แฉกยาว โคนใบแหลม ปลายใบเป็นติ่งแหลม ใบหนาขอบใบเรียบ สีเขียวเข้ม เป็นมัน ดอก : เป็นดอกช่อ ดอกตัวผู้ และดอกตัวเมียแยกต้นกัน ผล : กลมแป้น ขั้วผลมีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกติดอยู่ และปลายผลมีรอยของยอดเกสรตัวเมีย เป็นกลีบชัดเจน และเป็นรอยเว้าเข้าใบ มีพูชัดเจน ผลแก่สีเขียว สุกสีเหลือง เป็นมัน และมียางเหนียวสีเหลือง เมล็ด : ทรงสามเหลี่ยม รูปรี สีเหลือง-</p>	 <p><i>Garcinia atroviridis</i> Griff. ex T. Anderson</p>

9. Fabaceae	สะตอ (ตอหนัก)	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ผลัดใบ สูง 6-10 เมตร ลำต้นแข็งแรง ตั้งตรง แตกกิ่งที่ปลายยอด เปลือกสีน้ำตาลปนขาว เรียบ แตกออกเป็นสะเก็ด หรือเป็นแผ่น ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงตรงข้าม แต่บางใบที่ส่วนโคนเรียงสลับ ใบย่อยรูปขอบขนาน ปลายใบมน มีติ่งแหลม โคนใบตัดเฉียง และด้านหนึ่งมีติ่งแหลม สีเขียวเข้ม เป็นมัน ดอก : เป็นช่อ กระจุก รูปร่างคล้ายดวงไฟ ปลายแหลม ออกที่ปลายกิ่ง ผล : ออกเป็นช่อมี 6-23 ฝักต่อช่อ เป็นฝักแบน รูปแถบ ปลายมนมีติ่งแหลม โคนฝักเรียวสอบ ฝักเป็นคลื่น ส่วนที่เป็นเมล็ดนูนขึ้น ฝักบิดเป็นเกลียวเล็กน้อย ฝักอ่อนสีเขียว สุกสีดำ เมล็ด : รูปรี สีเขียวอ่อน</p>	 <p><i>Parkia speciosa</i> Hassk.</p>
	สะตอเบา	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร เปลือกลำต้นที่แก่สีน้ำตาลอมเทา มีรูอากาศ สีน้ำตาลอ่อน เปลือกขรุขระ ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ใบย่อยเรียงตรงข้ามเป็นคู่ เป็นรูปขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนใบมน เอียง ไม่สมมาตร ขอบใบเรียบ สีเขียว หลังใบสีเขียวนวล ดอก : เป็นช่อกระจุกแน่น กลม เป็นฝอยนุ่ม สีขาวนวล มีกลิ่นหอม ผล : ออกเป็นช่อมี 3-11 ฝักต่อช่อ เป็นฝักแบน ปลายแหลม ฝักสีเขียว บริเวณเมล็ดสีเขียวอ่อน ฝักแก่สีเหลืองอมเขียว เมล็ดเรียงเป็นแถวเดี่ยว เมล็ด : แบน รูปไข่ ปลายแหลม ผิวเรียบเป็นมัน สีเขียวอมเหลือง สีน้ำตาล</p>	 <p><i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit.</p>
	เหรียญ	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 7-15 เมตร ลำต้นแข็งแรง ตั้งตรง แตกกิ่งที่ปลายยอด พุ่มใบแน่น เปลือกเรียบ สีน้ำตาลอมขาว โคนต้นมีพอน ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ใบย่อยเรียงตรงข้ามเป็นคู่ เป็นรูปขอบขนาน แผ่นใบเรียบ ขอบใบเรียบ ปลายใบและโคนใบมน ดอก : เป็นช่อกลมยาว แต่ปลายกลมมน ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นฝัก ออกเป็นช่อ ฝักค่อนข้างตรง ไม่บิด เมล็ดไม่นูน ฝักแก่สีเขียว สุกสีดอมนเขียว เมล็ด : รูปไข่ ปลายมน ค่อนข้างแบน สีน้ำตาลดำ ผิวเรียบ เนื้อในสีเขียวเข้ม</p>	 <p><i>Parkia rimoriana</i> (DC.) Merr.</p>

	ขี้เหล็ก	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ไม่ผลัดใบ สูง 9-15 เมตร เปลือกเรียบ ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ ใบย่อย 8-15 คู่ รูปรีปลายใบมน มีหนามแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ ยอดอ่อนและใบอ่อนสีแดงอมเขียว ใบแก่สีเขียวเข้ม หลังใบสีเขียวซีด</p> <p>ดอก : เป็นช่อที่ปลายยอด ผล : เป็นฝัก ออกเป็นช่อ มี 2-7 ฝักต่อช่อ ลักษณะแบน โค้งเล็กน้อย</p> <p>เมล็ด : รูปขอบขนาน หัวแหลม ปลายป้านแบนและบางมาก ผิวเรียบ เป็นมัน สีน้ำตาล ตรงกลางเมล็ดสีน้ำตาลอ่อน</p>	 <p><i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S. Irwin&Barneby</p>
	แคฝรั่ง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น ผลัดใบ สูง 3-6 เมตร ทรงพุ่มโปร่ง เปลือกขรุขระ สีน้ำตาล ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ ก้านใบรวม มีใบย่อย 9-19 ใบ ใบย่อยรูปหอก ปลายแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ ดอก : เป็นช่อตามซอกใบ ดอกเป็นแบบดอกถั่ว กลีบดอกสีขาว บางกลีบมีสีเหลือง ผล : เป็นฝักแบน รูปขอบขนาน โคนและปลายฝักแหลม ฝักสีเขียว เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอมดำเมื่อแก่ ฝักแตก 2 ด้าน มีเมล็ด 3-8 เมล็ดต่อฝัก เมล็ด : รูปไข่ แบน สีน้ำตาล</p>	 <p><i>Gliricidia sepium</i> (Jacq.) Walp.</p>
	มะขาม	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ แตกกิ่งก้านสาขามาก เปลือกสีน้ำตาล หนา ขรุขระ และแตกเป็นร่องตามยาวลำต้น ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงสลับ ก้านใบรวม มีใบย่อยเรียงตรงข้าม จำนวน 20-36 ใบ ใบย่อยเป็นรูปขอบขนาน ปลายใบเว้าตื้น โคนใบตัดและเอียง ขอบใบเรียบ ใบแก่สีเขียว ใบอ่อนสีเขียวอ่อน มีหูใบหุ้มยอดอ่อน ดอก : เป็นช่อเดี่ยวแบบช่อเชิงลด ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ</p> <p>ผล : เป็นฝัก ออกเป็นช่อ 1-8 ฝักต่อช่อ ฝักตรงหรือโค้ง เป็นคลื่น และคอดบริเวณช่องว่างระหว่างเมล็ด ฝักอ่อนสีเขียว มีขุยสีน้ำตาลคลุมทั่วทั้งฝัก ฝักแก่สุกเปลือกสีน้ำตาล แข็งกรอบ แตกง่าย ไม่ติดเนื้อและเนื้อไม่ติดเมล็ด เมล็ด : รูปรางค่อนข้างกลม สีน้ำตาลเข้ม-ดำ เป็นมัน ผิวค่อนข้างขรุขระ</p>	 <p><i>Tamarindus indica</i> L.</p>

	<p>ชะอม</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็กถึงกลาง เปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนขาว มีหนามแหลมกระจายตามลำต้น กิ่งและก้านใบ ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น มีใบย่อยเรียงตรงข้าม จำนวน 88-158 ใบ ใบรูปขอบขนาน ปลายใบเป็นติ่งแหลม โคนใบเอียง ด้านที่อยู่ทางปลายก้านใบรวมสอบเรียว ด้านโคนใบรวมกว้างมนขอบใบเรียบ หน้าใบสีเขียวเข้ม หลังใบสีเขียวอมเทา ดอก : เป็นช่อแบบกระจุกแน่น ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกกลม สีขาว ผล : เป็นฝัก ออกเป็นช่อ 2-8 ฝักต่อช่อ ฝักแบบถั่วแบน รูปขอบขนาน โคนและปลายเรียวแหลม เมล็ด : รูปไข่ แบน</p>	 <p><i>Acacia pennata</i> subsp. <i>Insuavis</i> (Lace) I.C. Nielsen</p>
	<p>เนียง</p>	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ สูง 8-10 เมตร เปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนเทา ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู้ มีใบย่อยเรียงตรงข้ามเป็นคู่ จำนวน 4-6 ใบ รูปร่างขอบขนาน ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเป็นลิ้ม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ ใบแก่สีเขียว ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกตามกิ่งที่ซอก หรือซอกใบ และที่ปลายกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมาก ผล : เป็นฝัก แบน บิดเป็นเกลียว ส่วนที่มีเมล็ดจะนูน มีส่วนคอดเว้าระหว่างเมล็ดสีเขียวอมม่วง ฝักแก่จะแตกอ้า เมล็ด : กลมแบน เปลือกสีน้ำตาลอมแดง เนื้อสีเหลืองอ่อนมีกลิ่นฉุน</p>	 <p><i>Archidenron jiringa</i> I.C. Nielsen</p>
	<p>ส้มป่อย</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย มีเนื้อไม้ เปลือกไม่เรียบ สีน้ำตาล ตามลำต้น กิ่ง และก้านใบมีหนาม ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงสลับ 2 ข้างกิ่ง มีใบย่อย จำนวน 30-46 ใบ รูปร่างขอบขนาน ปลายมนมีติ่งแหลม โคนใบป้าน แผ่นใบเรียบ ขอบใบเรียบ ยอดอ่อนสีน้ำตาลอมแดง ดอก : เป็นช่อกระจุกแน่น ทรงกลม ออกที่ปลายกิ่ง หรือตามซอกใบ ช่อดอกรวมเป็นช่อกระจุก ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นฝัก ผิวเรียบ คอดหรือหยักระหว่างเมล็ด ปลายแหลม สันฝักหนา ฝักอ่อนสีเขียวอมแดง ฝักแก่สีน้ำตาลเข้ม เมล็ด : รูปร่างมีทั้งขอบขนาน ไข่กลับ และกลมรี แบน ปลายมน ผิวค่อนข้างขรุขระ เป็นมัน สีน้ำตาล</p>	 <p><i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.</p>

10. Gnetaceae	ผักเหลียง	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 2-4 เมตร เปลือกเรียบ สีสน้ำตาลปนเทา ทรงพุ่มทึบ ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน ปลายใบแหลมเรียว โคนใบมน ขอบใบเรียบ สีเขียวเป็นมัน แผ่นใบบาง ไม่เรียบ เส้นใบลึก ยอดอ่อนสีน้ำตาลแดงอมเขียว ดอก : เป็นช่อเกิดที่ซอกใบ ตามข้อที่กิ่ง หรือลำต้น ดอกตัวผู้จะอยู่ใต้ดอกตัวเมีย แต่ละช่อมีดอกตัวเมีย 35-60 ดอก ผล : เป็นผลเดี่ยว เมล็ดเดี่ยว ออกเป็นช่อ มี 4-20 ผลต่อช่อ รูปทรงกระบอกยาว ปลายแหลม ผิวเรียบ ผลสุกสีเหลือง เมล็ด : ทรงกระบอก ถึงไข่กลับ ปลายมนมีติ่งแหลม ผิวเรียบ สีเหลืองอมน้ำตาล มีเส้นสีน้ำตาลตามยาวเมล็ด</p>	 <p><i>Gnetum gnetom</i> var. <i>tenerum</i> Markgr.</p>
11. Hypericaceae	ตี้ว	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 8-11 เมตร เปลือกสีน้ำตาล ผิวขรุขระ แตกออกเป็นสะเก็ด มีน้ำยางสีเหลืองอ่อนที่ลำต้น ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี หรือขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ใบอ่อนสีเขียวอมน้ำตาล ใบแก่สีแดงส้ม ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ออกดอกตามซอกใบ ออกพร้อมกับการแตกใบอ่อน เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นช่อ มี 3-5 ผลต่อช่อ รูปกระสวย กลม แข็ง ผิวมัน มีนวล ที่ขั้วผล มีกลีบเลี้ยง และที่ปลายผลมียอดเกสรตัวเมียติดอยู่ ผลสุกสีน้ำตาลเข้ม-ดำ เมล็ด : รูปรีแบน สีน้ำตาลเข้ม ส่วนปลายมีปีกบางใส สีน้ำตาลอ่อน</p>	 <p><i>Cratoxylum formosum</i> subsp. <i>Formosum</i></p>
12. Lauraceae	ตะไคร้ต้น	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ผลัดใบ สูง 10-15 เมตร เปลือกสีน้ำตาลอมเทา ผิวขรุขระ มีรูระบายอากาศทั่วไปตามลำต้น ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปหอก ปลายใบเรียว คอดแหลม โคนใบมน-สอบ และเอียง ขอบใบเรียบ แผ่นใบบาง สีเขียวเข้มเป็นมัน หลังใบสีเขียวเข้มลายสีเขียวอมเทานวล ดอก : ออกเป็นช่อ แบบช่อกระจุก ตามซอกใบ มี 4-10 ดอกต่อช่อ ดอกกลมสีเหลืองนวล ผล : เป็นผลเดี่ยว เมล็ดเดี่ยว ออกดอกเป็นช่อ 2-4 ผลต่อช่อ ผลรูปร่างกลมแป้น สีเขียวอมเหลือง สุกสีม่วงเข้ม-ดำ มีกลีบเลี้ยงเป็นกระสวย ติดอยู่ที่ขั้วผล เมล็ด : กลมแป้น ผิวเรียบ เปลือกแข็ง</p>	 <p><i>Litsea cubeba</i> (Lour.) Pers.</p>

	ทำมัง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ไม่ผลัดใบ สูง 10-11 เมตร เปลือกเรียบ แต่มีรอยแตกตามยาวทั้งไป สีเทาอมเขียว ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปรี ปลายใบเรียวมีติ่งแหลม โคนใบแหลมและเอียง ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ หน้าใบสีเขียวเป็นมัน หลังใบสีเขียวอมเหลือง ยอดอ่อนสีน้ำตาลอมแดง ใบมีกลิ่นแมลงดานา ดอก : ออกเป็นช่อกระจุกสั้น ออกตามกิ่ง มี 7-16 ดอกต่อกิ่ง ดอกสีเหลือง ผล : เป็นผลเดี่ยว ชนิดผลสดเมล็ดเดี่ยว รูปรางกลมแบน มี 2-5 ผลต่อช่อ ผลอ่อนสีเขียว สุกสีแดง อมชมพู มีจุดสีขาวกระจายทั่วผล เมล็ด : กลม สีครีม</p>	 <p><i>Litsea elliptica</i> Blume</p>
13.Lecythidaceae	กระโดน	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 10-12 เมตร เปลือกลำต้นสีน้ำตาลอมเทา ขรุขระ เปลือกนอกแตกเป็นแผ่นบางๆ ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน และถี่ที่ปลายกิ่ง รูปไข่กลับ ปลายใบมีติ่งแหลม โคนใบสอบ ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย สีเขียว ใบแก่ก่อนร่วงสีส้มแดง แผ่นใบบางเป็นคลื่น ผลัดใบในฤดูแล้ง ดอก : เป็นดอกเดี่ยว ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง มี 5-12 ดอกต่อช่อ ผล : เป็นผลสดแบบมีเนื้อ ทรงกลมแบน ปลายผลมีกลีบเลี้ยง และส่วนของคอกและยอด เกสรตัวเมียติดอยู่ ผิวผลเรียบ สีเขียว เปลือกหนา ผลสุกสีน้ำตาล เมล็ด : แบน รูปไข่-ขอบขนาน สีน้ำตาล มีเยื่อหุ้ม</p>	 <p><i>Careya arborea</i> Roxb.</p>
	จิก	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น สูง 5-12 เมตร เปลือกลำต้นขรุขระ สีน้ำตาลปนเทา กิ่งแก่และปลายกิ่งมักกุ่ม ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ เป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ใบอ่อนสีเขียวอมน้ำตาล ใบแก่สีเขียวและมีจุดสีน้ำตาลทั่วไป ใบรูปหอกกลับ ปลายใบมีติ่งแหลม โคนใบสอบเรียว ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย ดอก : เป็นช่อแบบช่อเชิงลด ออกที่ปลายกิ่งและห้อยลง ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อ มี 5-8 ผลต่อช่อ ผลทรงกลม ขั้วและปลายผลมน ที่ขั้วผลมีกลีบรองดอกติดอยู่ ผิวขรุขระ และเป็นร่อง มีสันเล็ก ๆ เมล็ด : รูปไข่ ป้าน ถึง กลม มีสันเหลี่ยม 4 สัน รอบเมล็ด สีน้ำตาลอ่อน เนื้อเมล็ดสีขาวอมม่วง</p>	 <p><i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.</p>

14. Meliaceae	เทียม	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น ไม้ผลัดใบ สูง 12-19 เมตร เปลือกเรียบ เปลือกแตกและหลุดเป็นแผ่นบริเวณโคนต้น สีน้ำตาลอมเทา ใบ : เป็นใบประกอบขนนกใบคู่ ใบย่อย จำนวน 18-24 ใบ ใบรูปหอกปลายใบเรียวแหลม ฐานใบมน เอียง ใบเรียบ สีเขียวเข้ม เป็นมัน หลังใบสีเขียวอมเหลือง</p> <p>ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกตามซอกใบที่ปลายยอด ผล : ออกเป็นช่อ เป็นผลสดแบบมีเนื้อเมล็ดเดียว รูปไข่ ผลอ่อนสีเขียว สุกสีเหลือง เปลือกผลหนา ผิวเกลี้ยง เมล็ด : รูปรี เปลือกหุ้มเมล็ดบาง แต่แข็ง</p>	 <p><i>Azadirachta excelsa</i> (Jack) Jacobs</p>
15. Menispermaceae	ย่านาง	<p>ต้น : เป็นไม้เถาเลื้อย มีหัว (เหง้า) ใต้ดิน เถากลมขนาดเล็ก มีเนื้อไม้ เถาอ่อนสีเขียว มีขน เถาแก่สีน้ำตาล ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปไข่-หอก ปลายใบแหลม โคนใบหยัก เว้า ใบหนาเหนียว สีเขียวเข้ม เป็นมัน เป็นคลื่นเล็กน้อย</p> <p>ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกตามข้อหรือซอกใบตามลำต้น ผล : เป็นผลกลุ่ม ผลย่อยแบบเมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปไข่ ค่อนข้างแบน ปลายบ้าน ผิวเรียบ เมล็ด : รูปเกือบกลม ค่อนข้างแบน ส่วนปลายมน ส่วนโคนแหลม ผิวขรุขระ</p>	 <p><i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels</p>
16. Moraceae	ขนุน	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ไม้ผลัดใบ มีความสูง 25 เมตร เรือนยอดทึบ เปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนเทา ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปหอก-รี ปลายใบมน-เรียว คอดแหลม โคนใบมนหรือสอบเรียว แผ่นใบหนา มีเส้นใบลึก ขอบใบเรียบ สีเขียวเข้ม เป็นมัน หลังใบมีสีเขียวอมเหลือง มีขนประปรายตามเส้นกลางใบและเส้นใบ</p> <p>ดอก : ออกเป็นช่อแบบช่อเชิงลด มีหูใบหุ้มเมื่ออ่อน ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกช่อบนต้นเดียวกัน</p> <p>ด อ ก ตั ว ผู้ อ อ ก ที่ ป ล า ย กั ง อ อ น ส่วนดอกตัวเมียออกมกรลึบชั้นนอก 2 อัน เหมือนกาบดอก ผล : เป็นผลรวม รูปร่างกลม-ยาวรี ผิวเปลือกเป็นหนามสั้น แหลมแต่ไม่คม ภายในมีผลย่อย เรียกว่า ยวง เมล็ด : รูปร่างกลมรี มีเปลือกบางและมีเนื้อเยื่อสีน้ำตาลหุ้มเนื้อเมล็ดเนื้อสีขาว</p>	 <p><i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.</p>

	ขว้างค้อน	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ไม่ผลัดใบ มีความสูง 5-8 เมตร เปลือกเรียบ สีเทาปนน้ำตาลปนขาว มักมียางไหลออกจากลำต้น ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี-หอก ปลายใบมน โคนใบมน หรือสอบเรียว แผ่นใบหนา มีเส้นใบลึก ขอบใบสอบ แผ่นใบมีขนสาบมือ ขอบใบเรียบ สีเขียว ยอดอ่อนมีหูใบหุ้ม ดอก : ออกเป็นช่อ แบบช่อเชิงลด ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกช่อบนต้นเดียวกัน ผล : เป็นผลรวม รูปทรงกลม-ยาวรี เปลือกเป็นหนามสั้นแหลมแต่ไม่คม ภายในมีผลย่อย เรียกว่า ยวง เมล็ด : รูปทรงกลมรี มีเปลือกบางและมีเนื้อเยื่อสีน้ำตาลหุ้มเนื้อเมล็ด เนื้อสีขาว</p>	 <p><i>Artocarpus sp.</i></p>
17. Moraceae-Ficeae	มะเดื่อชุมพร	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 8-20 เมตร เปลือกเรียบ สีขาวอมเทา มียางสีขาว โคนต้นมีพอน ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปหอก เรียงเวียนสลับ ปลายใบเรียวคอดแหลม โคนใบสอบ เอียง ขอบใบเรียบ แผ่นใบบาง สีเขียว มีขนปกคลุมเล็กน้อย ดอก : ออกเป็นช่อ มีช่อรวม ออกบริเวณลำต้นและกิ่ง ดอกเกิดบนฐานรองดอกที่มีรูปร่างคล้ายผล ภายในจะมีดอกขนาดเล็กจำนวนมาก ดอกแยกเพศ แต่อยู่บนฐานรองดอกเดียวกัน ผล : เป็นช่อ มี 5-19 ผลต่อช่อ หน่วยผลเป็นกลุ่ม แบบผลมะเดื่อ ผลอ่อนสีเขียว มีขนปกคลุม ผลแก่ผิวเกลี้ยง สุกสีแดง เมล็ด : มีขนาดเล็กมาก</p>	 <p><i>Ficus racemosa L.</i></p>
	ลูกฉิ่ง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 3-4 เมตร เปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนเทา ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปหอกแกมขอบขนาน ปลายใบแหลมเรียวคอดเป็นติ่ง โคนใบมน - แหลม และ เอียง แผ่นใบไม่เรียบ สีเขียว มีรูอากาศกระจายทั่วไป ขอบใบเป็นคลื่น ยอดอ่อนสีแดงหรือสีเขียว ดอก : ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกต้น หน่วยดอกตัวเมียเป็นช่อกระจุก ออกตามกิ่ง และลำต้น ผล : ออกเป็นกลุ่ม มี 3-14 หน่วยผลต่อกลุ่ม เป็นผลกลุ่ม ผลสดแบบผลมะเดื่อ รูปทรงกลม ผลอ่อนสีเขียว สุกสีเหลือง ภายในมีผลย่อยแบบแห้งเมล็ดอ่อน สีแดงอมชมพู เมล็ด : มีขนาดเล็ก</p>	 <p><i>Ficus fistulosa var. tengerensis (Miq.) Kuntze</i></p>

18. Musaceae	กล้วยเถื่อน	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ ขนาดเล็กถึงกลาง สูง 3-7 เมตร ใบ : เรียงวน เป็นใบเดี่ยว รูปขอบขนาน ปลายตัด โคนใบมน และเอียงก้านใบ ร่อง สีเขียวอมแดง มีครีบ แผ่นใบสีเขียว หลังใบสีน้ำตาล เป็นคลื่น ดอก : ออกช่อเป็นช่อ เรียกว่าปลี ก้านช่อดอกมีขนอ่อนเป็นจำนวนมาก มีใบประดับ รูปหอกปลายแหลม ด้านนอกสีม่วงอมแดง มีนวล ด้านในสีแดงสด ผล : เป็นช่อ เรียกว่า เครือ ในแต่ละเครือจะมี 2-7 หวี ผลรูปร่างกลมยาว มีเหลี่ยม มีเนื้อน้อย สีขาว รสหวาน เมล็ด : รูปร่างไม่แน่นอน ผันหนา แข็ง มีเหลี่ยม สีน้ำตาลอมเทา-อมดำ</p>	 <p><i>Musa acuminata</i> Colla. Subsp. <i>Acuminata</i></p>
19. Myrtaceae	เสม็ดขุ่น	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ ขนาดเล็ก-กลาง สูง 3-7 เมตร ทรงพุ่มกลม-ครึ่งวงกลม กิ่งล่างห้อยลง ใบ : ใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้าม รูปไข่-หอก ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ หนา สีเขียวเข้มเป็นมัน หลังใบสีเขียวอ่อน ยอดอ่อนสีแดง ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกตามง่ามใบ และปลายกิ่ง ดอกสีขาว ผล : เป็นผลสดเมล็ดเดี่ยว ออกเป็นช่อ ผลสุกสีขาว กลม ผิวเรียบ เมล็ด : รูปไข่-กลมแบน สีน้ำตาลอมเขียว ผิวไม่เรียบ มีร่องตามยาวเมล็ด</p>	 <p><i>Syzygium antisepeticum</i> (Blume) Merr.&L.M. Perry</p>
20. Opiliaceae	โตเต้ (ผักหวานป่า)	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก ผลัดใบ สูง 2-3 เมตร เนื้อไม้แข็ง เปลือกเรียบ สีน้ำตาลอ่อนหรือเทาอมน้ำตาล ใบ : ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี-หอก ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างเป็นคลื่น สีเขียวเข้มเป็นมัน ดอก : ออกเป็นช่อแบบแยกแขนง ส่วนแขนงเป็นช่อแบบกระจุก อยู่เป็นกลุ่ม หรือเป็นช่อเดี่ยว ตามลำต้น กิ่ง และซอกใบ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกต้น ผล : ออกเป็นช่อ เป็นผลเดี่ยวแบบผลสดมีหนึ่งเมล็ด ผลอ่อนสีเขียว สุกสีแดง-ดำ เนื้อและเปลือกหนา เมล็ด : รูปร่างกลม ยาว ปลายมน แข็ง ผิวเรียบ สีครีม-เหลือง</p>	 <p><i>Champerea manillana</i> (Blume) Merr.</p>

	หมากหมก	<p>ลำต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ทรงพุ่มค่อนข้างโปร่ง เปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนขาว ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบหนา ไม่เรียบ เส้นใบลึก สีเขียวเข้ม เป็นมัน ดอก : เป็นช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ มี 1-2 ช่อ ผล : เป็นผลเดี่ยว แบบผลสด เมล็ดเดี่ยว ออกเป็นช่อ มี 1-12 ผลต่อช่อ รูปร่างทรงกระบอก ปลายผลมนหรือค่อนข้างแหลม ผลแก่สีเขียว สุกสีแดงส้ม ผิวผลเรียบ เนื้อสีส้ม บาง</p> <p>เมล็ด : รูปกลมรีปลายมนหรือรูปไข่ยาว สีขาวนวล ผิวเรียบ เปลือกค่อนข้างเหนียว เนื้อเมล็ดสีครีม</p>	 <p><i>Lepionurus sylvertris</i> Blume</p>
21. Oxalidaceae	มะเฟือง	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ เปลือกเรียบแต่มีรอยแตกตามยาวกระจายทั่วต้น สีน้ำตาลอมเขียว แตกกิ่งก้านไม่เป็นระเบียบ กิ่งล่างห้อยลง</p> <p>ใบ : เป็นใบประกอบแบบขนนก ปลายสีเขียวเรียวกลับ ก้านใบรวมและแกนกลางใบสีม่วงแดง มีใบย่อย 9-11 ใบ ใบย่อยคู่ล่างสุดค่อนข้างกลมคู้ดไปรูปไข่ปลายเรียว ดอก : เป็นช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ที่กิ่งและลำต้น ดอกสีม่วงอมชมพู</p> <p>ผล : ออกเป็นช่อเป็นผลเดี่ยว แบบผลสดมีเนื้อ ปลายผลแหลมเป็นเหลี่ยมผลเป็นหยักเล็กตามยาว ผลเป็นเหมือนเฟือง 5-6 เฟือง หน้าตัดตามขวางเป็นรูปดาว ผิวเรียบ บาง ผลอ่อนสีเขียว สุกสีเหลือง หรือสีส้ม เนื้อนุ่ม ฉ่ำน้ำ รสเปรี้ยว</p> <p>เมล็ด : รูปยาวรี ปลายมน หรือเรียวยาวแหลม สีน้ำตาลเป็นมัน มีเมือกขุ่นสีเขียวอมเหลือง</p>	 <p><i>Averrhoa carambola</i> L.</p>
22. Phyllanthaceae	กริม	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ไม่ผลัดใบ เปลือกเรียบ สีน้ำตาล ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปขอบขนาน เรียวสลับ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเป็นลิ้น ขอบใบเรียบ สีเขียว มีหูใบรูปหอกขนาดเล็ก ที่ซอกใบ ทั้ง 2 ข้างของก้านใบ ใบอ่อนสีน้ำตาลอมเขียว</p> <p>ดอก : ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกต้น ดอกตัวผู้เป็นช่อแบบช่อเชิงลด ดอกตัวเมียเป็นช่อแบบกระจุก ออกเป็นจุก ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อ อยู่เป็นกลุ่ม ผลรูปร่างรี ปลายเป็นติ่งแหลม ผลสุกสีเขียว เนื้อสีเหลืองอมส้ม เปลือกแตกด้านข้างแนวเดียวตามยาวผล เปลือกมี 2 ชั้น ชั้นนอกสีเขียว ชั้นในสีขาวขุ่นและแข็งมีเมล็ด 1-2 เมล็ด</p> <p>เมล็ด : รูปหอกแบน ปลายเรียว สีเหลืองอมน้ำตาล ผิวเรียบเป็นมัน</p>	 <p><i>Aporosa planchoniana</i> Baill. ex Mull.Arg.</p>

	<p>นกกอน</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก-กลาง มีกิ่งแน่น ทรงพุ่มทึบ เปลือกสีน้ำตาลอมเขียว ผิวขรุขระ แตกเป็นร่องตื้น และสันตามยาว ลำต้น</p> <p>ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรีปลายใบเป็นติ่งแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียวอ่อน มีขนที่โคน ดอก : ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ มี 3-8 ดอก มีขน ดอกสีเหลืองอ่อนอมเขียว แยกเป็นดอกตัวผู้และดอกตัวเมีย อยู่บนต้นเดียวกัน ผล : เป็นผลแบบแห้ง มี 3 พู เมื่อแก่จะแตกคายรอยระหว่างและกลางพู ที่ขั้วผลมีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกติดอยู่ และที่ปลายผลมีรอยของยอดเกสรตัวเมีย มีขน เมล็ด : รูปรางทรงสามเหลี่ยม ด้านนอกโค้ง ด้านในแบนและมีร่องตรงกลางคล้ายกับถั่วลูกไก่ หรือถั่วหัวข้างสีน้ำตาลดำ</p>	 <p><i>Cleistanthus polyphylls</i> F.N. Williams</p>
	<p>แพบ</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก-กลาง ผลัดใบ เปลือกเรียบ สีน้ำตาลอมเขียว ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี ปลายใบแหลม โคนใบมน หรือเว้าเข้าไปเล็กน้อย ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ บาง สีเขียว ยอดอ่อนสีน้ำตาลแดง มีหู 2 อัน และแห้งไปเมื่ออายุมากขึ้น ดอก : ออกเป็นช่อ พร้อมกับแตกยอดใหม่ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกต้น ดอกตัวเมียเป็นช่อ แบบช่อกระจุก มี 6-10 ดอกต่อช่อ รังไข่มีรูปร่างแบน มีเส้นกลางแบ่งเป็น 2 ซีก สีแดงอมชมพู ดอกตัวผู้เป็นช่อกลมแบบทางกระรอก ผล : เป็นช่อ มี 3-9 ผลต่อช่อ ผลเป็นผลแห้ง รูปรางรี แบน ปลายมน เมล็ด : กลม แบน</p>	 <p><i>Hymenocardia punctata</i> Wall. Ex. Lindl.</p>
	<p>ผักหวานบ้าน</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก เปลือกเรียบ สีน้ำตาลอมเขียว ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปหอบ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเรียว-มน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ บาง สีเขียวเข้ม เป็นมัน ยอดอ่อนสีเขียวอ่อน ดอก : ออกช่อ ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ มีทั้งดอกตัวผู้และดอกตัวเมีย 1-3 ดอกต่อช่อ ผล : เป็นผลเดี่ยว แบบผลแห้ง รูปรางกลมแบน เป็นสันนูนเล็กน้อย มีร่องแบ่งพู สีขาวอมเขียว มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีแดง รูปไข่กลับ ติดอยู่ที่ขั้วผล เมล็ด : รูปครึ่งวงกลมด้านนอกโค้ง ด้านในเว้า และไม่เรียบ เปลือกหนาและแข็ง สีน้ำตาลเข้ม หรือน้ำตาลดำ เป็นมัน</p>	 <p><i>Sauropus androgynus</i> (L) Merr.</p>

	<p>มันปู</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดใหญ่ เปลือกผิวขรุขระ สีน้ำตาลอมเทา มีกิ่งในทรงพุ่มแน่น ปลายกิ่งห้อยลง ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปหอก ขอบขนานเรียวกลับ 2 ข้างของกิ่ง ปลายใบคอดเรียวแหลม โคนใบมนสอบ เอียง ไม่สมมาตร ขอบใบเรียบ แผ่นใบไม่เรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นใบลึกสีเขียวสด เป็นมัน ดอก : ออกเป็นกลุ่มที่ซอกใบ มี 10-16 ดอกต่อกลุ่ม ดอกแยกเพศอยู่ต้นเดียวกัน ผล : เป็นผลเดี่ยว รูปร่างกลมแป้น ผิวเรียบ ผลสุกสีน้ำตาลและแตก เมล็ด : รูปร่างทรงสามเหลี่ยมฐานโค้ง มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีส้ม เปลือกแข็ง สีเหลือง-น้ำตาล</p>	 <p><i>Glochidion littorale</i> Blume</p>
	<p>ยายถีบหลาน</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก แตกกิ่งที่ระดับใกล้กับผิวดิน 2-8 กิ่ง ทรงพุ่มแน่นเป็นกอ กิ่งก้านเป็นเหลี่ยม เปลือกเรียบ สีน้ำตาลปนขาว ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน ปลายใบที่เส้นกลางใบขอบใบเรียบ เส้นใบลึก ใบอ่อนสีเขียวอมแดง ดอก : เป็นช่อออกที่ซอกใบ และอยู่ใต้ใบ มี 4-6 ดอกต่อช่อ ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ผล : เป็นผลเดี่ยวแบบผลแห้ง รูปร่างกลมแป้น มี 3 พู ที่ขั้วผลมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ สีเขียวอ่อน และแตกตรงกลางพู ในแต่ละพูมี 2 เมล็ด เมล็ด : รูปร่างทรงสามเหลี่ยมฐานโค้งคล้ายจันทร์เสี้ยว สีน้ำตาลเข้มอมดำ</p>	 <p><i>Phyllanthus oxyphyllus</i> Miq.</p>
	<p>ส้มเฒ่า</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก เปลือกสีเทาอมขาว ผิวขรุขระ ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี หรือรูปหอก โคนใบสอบแหลม ปลายใบแหลม เส้นใบลึก ยอดเขียวมีใบสีเขียว ดอก : ออกเป็นช่อแบบช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบ อาจเป็นช่อเดี่ยว หรือแตกแขนง มีดอกย่อยจำนวน 37-120 ดอกต่อช่อ ผล : เป็นช่อยาว เป็นผลสด เมล็ดเดี่ยว รูปร่างกลม ผลอ่อนสีเขียว สุกสีน้ำตาลแดง เมล็ด : รูปร่างกลม แข็ง ผิวเรียบ สีครีม</p>	 <p><i>Antidesma leucocladon</i> Hook. F.</p>

23. Piperaceae	พริกไทย	<p>ต้น : ไม้เถาประเภทเลื้อย อาศัยเกาะยึดติดอยู่กับค้ำ ลำต้นมีข้อและปล้องชัดเจน ต้นเพศผู้และต้นเพศเมียจะอยู่ต่างต้นกัน ใบ : เป็นใบเดี่ยว ออกสลับกันตามข้อของลำต้นและกิ่งแขนง ใบรูปไข่ โคนใบใหญ่ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ เนื้อใบแข็ง ผิวใบเรียบเป็นมัน ท้องใบจะเป็นสีเขียวออกเทา และมีเส้นใบนูน ส่วนหลังใบจะเป็นสีเขียวเข้ม ดอก : จะออกดอกเป็นช่อ เกิดตรงข้ามกับใบ ในส่วนของกิ่งแขนง ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : ลักษณะรูปทรงกลม เรียงบิดตัวกันอย่างหนาแน่นอยู่กับแกนของช่อ ผลอ่อนสีเขียวอ่อน ผลแก่สุกเต็มที่มีสีส้มแดง เมื่อผลแห้งสีดำ เมล็ด : สีขาวนวล ลักษณะแข็ง รูปร่างค่อนข้างกลม</p>	 <p><i>Piper nigrum</i> L.</p>
24. Primulaceae	ตาเป็ดตาไก่	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรง ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงวนสลับ รูปหอกกลับ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบเรียว ผิวใบเรียบ ขอบใบหยักมน เป็นลอนตื้น แผ่นใบค่อนข้างหนา ดอก : ออกเป็นช่อ แบบซี่ร่ม ที่ปลายยอด มี 16-41 ดอกต่อช่อ สีขาวอมชมพู หรือชมพู ผล : ออกเป็นช่อ เป็นผลเดี่ยวเมล็ดเดียว มี 7-19 ผลต่อช่อ รูปร่างกลมแป้น ครึ่งวงกลม และขั้วผลมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ ผิวเรียบผลสุกสีแดง เป็นมัน เมล็ด : ทรงกลม สีแดงอมน้ำตาล ส่วนที่ติดกับขั้วผลมีสีขาว และมีเส้นสีขาวตามยาวเมล็ด</p>	 <p><i>Ardisia fulva</i> var. <i>ciliate</i> H.R. Fletcher</p>
25. Rubiaceae	ฟ้าโหม	<p>ต้น : เป็นไม้เลื้อย ลักษณะเลื้อยไปตามพื้นดิน ผิวเปลือกเรียบ สีน้ำตาลเทา เถามีอายุหลายปี เปลือกจะแตก ใบ : เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปหอก ปลายใบแหลม โคนใบมน และเอียง ใบแผ่นไม่เรียบ มีขน หน้าใบสีเขียว หลังใบสีเขียวอมเหลือง ขอบใบเรียบ ก้านใบสีเขียวอมม่วง ส่วนโคนจะโค้งงอ มีหูใบขนาดเล็กรูปสามเหลี่ยม 2 ใบ อยู่ตรงข้ามระหว่างก้านใบ ดอก : ออกเป็นช่อ แบบช่อกระจุกแยกแขนง ที่ซอกใบ มีดอก 5-25 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นช่อ มี 1-4 ผลต่อช่อ เป็นผลเดี่ยว มีเมล็ดเดี่ยว รูปร่างกลมรี ผิวเรียบ ผลแก่สีเขียว ผลสุกสีเหลือง เมล็ด : เป็นรูปครึ่งวงกลม ด้านนอกโค้ง ด้านในเว้า มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีเขียว แต่เป็นสีเหลืองส้มเมื่อสุก</p>	 <p><i>Paederia tomentosa</i> Blume var. <i>glabra</i> Kurz.</p>

	ยอบ้าน	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ผลัดใบ กิ่งก้านคดงอ เปลือกสีน้ำตาลอมเทา ผิวขรุขระ แตกเป็นร่อง ตื้นตามยาวลำต้น ใบ : เป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม สลับตั้งฉาก เป็นกระจุกที่ปลายยอด รูปรีหรือรูปหอกแกมไข่กลับ ปลายใบแหลม โคนใบสอบ แผ่นใบเป็นคลื่นเล็กน้อย สีเขียว เส้นใบค่อนข้างลึก เห็นชัด ดอก : เป็นกระจุก ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง มีดอกย่อย 17-47 ดอกต่อช่อ ผล : เป็นผลสดแบบผลรวม ทรงกลมถึงทรงกระบอก ผิวนอกเป็นปุ่มปม สีเขียว เมื่อสุกสีดำ เมล็ด : เป็นรูปไข่กลับ หรือบิดเบี้ยว ที่ฐานมีรอยเว้าตื้น ผิวไม่เรียบแบน</p>	 <p><i>Morinda citrifolia</i> L.</p>
26. Rutaceae	มะกรูด	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เปลือกมีรอยแตกตื้น และสั้นตามยาวลำต้น เปลือกสีน้ำตาลเทา เป็นปื้นทั่วต้น มีหนามแหลมตามลำต้นและกิ่ง ใบ : เป็นใบประกอบ 1 ใบ รูปไข่ โคนใบมน ปลายใบมนแต่มีรอยเว้าตื้น แผ่นใบเป็นคลื่น ขอบใบหยัก สีเขียวเป็นมัน หลังใบสีเขียวอมเหลือง มีกลิ่นหอม ดอก : เป็นดอกเดี่ยว หรือออกเป็นช่อกระจจะสั้น มี 1-8 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นผลเดี่ยว รูปไข่ มีคอกผิวขรุขระ มีต่อมน้ำมันปลายใบป้าน สีเขียวเข้มเป็นมัน ผลสุกสีเหลืองอมเขียว เมล็ด : รูปร่างคล้ายกระบอง สีขาวนวล ผิวไม่เรียบ</p>	 <p><i>Citrus hystrix</i> DC.</p>
	มะนาว	<p>ต้น : เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 2-3 เมตร มีหนามตามกิ่ง เปลือกเรียบ สีน้ำตาลดำ ใบ : เป็นใบประกอบ 1 ใบ รูปรี-ไข่ โคนใบมน ปลายใบแหลม มีหยักเว้าตื้นตรงเส้นกลางใบ ขอบใบหยัก แผ่นใบเรียบ สีเขียวเป็นมัน ดอก : เป็นดอกเดี่ยว หรือออกเป็นช่อกระจจะสั้น มี 3-9 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นผลเดี่ยว รูปร่างกลม ผิวไม่เรียบ มีต่อมน้ำมันจำนวนมาก สีเขียวเข้มเป็นมัน ผลสุกสีเหลืองอมเขียว ปลายผลมีส่วนของยอดเกสรตัวเมียติดอยู่เป็นติ่งแหลม เมล็ด : รูปไข่ หรือรูปทรงกระบอกปลายมน สีขาวนวล ผิวเรียบ</p>	 <p><i>Citrus x aurantifolia</i> (Christm.) Swingle</p>

	<p>ส้มจี๊ด</p>	<p>ต้น : เป็นไม้เล็ก เปลือกสีเขียวอมน้ำตาล มีลายสีน้ำตาลดำเป็นสันนูนขึ้นเล็กน้อย ลำต้นและกิ่งก้านมีหนาม กิ่งที่แตกใหม่จะมีหนามแหลมที่ซอกใบ ใบ : เป็นใบประกอบ 1 ใบ แผ่นใบรูปรี โคนใบสอบแหลม ปลายใบแหลม แต่อาจมีรอยเว้าตื้นที่ปลายใบ เป็นคลื่น เล็กน้อย ขอบหยัก สีเขียวเป็นมัน ดอก : เป็นดอกเดี่ยว หรือเป็นช่อ แบบช่อกระจุกสั้น มี 1-5 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผล : เป็นผลเดี่ยว กลมแบน ผิวเรียบมีต่อมน้ำมันจำนวนมาก เมล็ด : รูปหอก ผิวเรียบ สีขาวนวล</p>	 <p><i>Citrus japonica</i> Thunb.</p>
	<p>หมรุย</p>	<p>ต้น : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก เปลือกสีเขียวอมเทาอมน้ำตาล ผิวขรุขระ ใบ : เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม สลับ รูปรีเหลี่ยมขนนกเป็ดกบ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบ เอียง ไม่สมมาตร แผ่นใบไม่เรียบ ขอบใบหยักมน สีเขียวมีขน มีกลิ่นหอม ดอก : เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง กิ่งมี 9-12 กระจุกต่อช่อ ผล : เป็นผลเดี่ยว ออกเป็นช่อทรงรี หรือรูปไข่มีขน เมล็ด : ทรงรี หรือทรงไข่ สีครีมถึงน้ำตาล อมเขียว ผิวเรียบ</p>	 <p><i>Micromelum pubescens</i> Blume</p>
<p>27. Zingiberaceae</p>	<p>ข่าเหลียง</p>	<p>ต้น : เป็นไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน เรียกว่า เหง้า ลำต้นเทียมเป็นส่วนของกาบใบที่อัดกันแน่น มีการแยกกอ ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปหอก ปลายใบเรียวคอดเป็นติ่งสั้นๆ โคนใบสอบแผ่นใบเรียบ ขอบใบเรียบ มีขนเล็กน้อย ดอก : ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ช่อดอกเป็นแบบแยกแขนง ดอกสีขาว กลีบดอกสีขาว โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายกลีบแยกเป็น 3 กลีบ กลีบใหญ่มีริ้วสีน้ำตาลแดง ผล : เป็นผลเดี่ยว แบบผลแห้ง รูปรางกลมรี เวลาผลสุกจะสีแดงส้ม ในแต่ละช่อมี 1-2 ผล แต่ละผลมี 2-3 เมล็ด เมล็ด : รูปรางไม่แน่นอน เป็นเหลี่ยมมีเยื่อหุ้ม</p>	 <p><i>Alpinia galangal</i> (L.) Willd.</p>

	<p>ข้าตาแดง</p>	<p>ต้น : เป็นไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน เรียกว่า เหง้า ลำต้นเทียมเป็นส่วนของกาบใบที่อัดกันแน่น มีการแยกกอ ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปหอก ปลายใบเรียวคอดเป็นติ่งสั้นๆ โคนใบสอบแผ่นใบเรียบ ขอบใบเรียบ มีขนเล็กน้อย ดอก : ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ช่อดอกเป็นแบบแยกแขนง ดอกสีขาว กลีบดอกสีขาว โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายกลีบแยกเป็น 3 กลีบ กลีบใหญ่มีริ้วสีน้ำตาลแดง ผล : เป็นผลเดี่ยว แบบผลแห้ง รูปรางกลมรี เวลาผลสุกจะสีแดงส้ม ในแต่ละช่อมี 1-2 ผล แต่ละผลมี 2-3 เมล็ด เมล็ด : รูปรางไม่แน่นอน เป็นเหลี่ยมมีเยื่อหุ้ม</p>	 <p><i>Alpinia siamensis</i> K.Schu</p>
	<p>จวด (กระเจียว)</p>	<p>ต้น : เป็นพืชล้มลุกหลายฤดู มีเหง้า เป็นลำต้นใต้ดิน และลำต้นเทียมที่อยู่เหนือดินเป็นส่วนของกาบใบ มีการแตกกอ ลำต้นเทียมจะแห้งในฤดูแล้ง และเหง้าจะพักตัวอยู่ในดินพร้อมที่จะงอกใหม่ในฤดูฝน ใบ : เป็นใบเดี่ยว กาบใบซ้อนกันแน่นเป็นลำต้นเทียม ใบรูปหอก - ยาวรี ปลายใบเรียวคอดเป็นติ่งยาว โคนใบเป็นลิ้ม แผ่นใบเป็นคลื่น ขอบใบเรียบ เส้นกลางใบสีแดง ดอก : เป็นช่อดอก ตาดอกแยกจากตาใบ และงอกก่อนตาใบ มีกลีบประดับสีเขียวและสีแดงอมม่วง ดอกจริงสีเหลือง ผล : เป็นผลแก่แล้วแตก ทรงกลมหรือรูปไข่ ภายในมีหลายเมล็ด</p>	 <p><i>Curcuma sessilis</i> Gage</p>
	<p>ดาหลา (ดอกแดง)</p>	<p>ต้น : เป็นไม้ล้มลุกอายุหลายปี มีลำต้นใต้ดิน เรียกว่าเหง้า ส่วนลำต้นเหนือดินเป็นกาบใบซ้อนกันแน่นเป็นลำต้นเทียม มีการแยกกอ ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนใบมนแผ่นใบเรียบสีเขียว ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ดอก : เป็นช่อแบบกระจุกแน่น ก้านช่อดอกแทงจากตา ดอกที่อยู่ใต้ดิน มีกลีบเรียงเป็นวงสลับกับดอกจริง กลีบประดับสีขาว หรือ สีแดง ผล : ออกเป็นช่อ ผลเป็นผลเดี่ยวที่แก่แล้วแตก มีรังไข่หลายอันและมีเมล็ดมากกว่า 1 เมล็ด เป็นรูปรางทรงกรวย เมล็ด : รูปกลมรี มีปลายเรียวหรือสามเหลี่ยม สีน้ำตาลดำ เป็นมัน มีเนื้อเยื่อสีขาวอมชมพูเป็นเมือกหุ้ม</p>	 <p><i>Etlingera elatior</i> (Jack) R.M.Sm.</p>

	<p>ดาหลา (ดอกขาว)</p>	<p>ต้น : เป็นไม้ล้มลุกอายุหลายปี มีลำต้นใต้ดิน เรียกว่าเหง้า ส่วนลำต้นเหนือดินเป็นกาบใบซ้อนกันแน่นเป็นลำต้นเทียม มีการแยกกอ ใบ : เป็นใบเดี่ยว รูปขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนใบมนแผ่นใบเรียบสีเขียว ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ดอก : เป็นช่อแบบกระจุกแน่น ก้านช่อดอกแทงจากตา ดอกที่อยู่ใต้ดิน มีกลีบเรียงเป็นวงสลับกับดอกจริง กลีบประดับสีขาว หรือ สีแดง ผล : ออกเป็นช่อ ผลเป็นผลเดี่ยวที่แก่แล้วแตก มีรังไข่หลายอันและมีเมล็ดมากกว่า 1 เมล็ด เป็นรูปร่างทรงกรวย เมล็ด : รูปกลมรี มีปลายเรียวหรือสามเหลี่ยม สีน้ำตาลดำ เป็นมัน มีเนื้อเยื่อสีขาวอมชมพูเป็นเมือกหุ้ม</p>	 <p><i>Etilingera elatior</i> (Jack) R.M.Sm.</p>
	<p>กระวาน</p>	<p>ต้น : ไม้ล้มลุก มีเหง้า สูงประมาณ 2 เมตร ใบ : กาบใบหุ้มซ้อนกันทำให้ดูคล้ายลำต้นใบเดี่ยว แคบยาว ปลายแหลม ดอก : ช่อดอกออกจากเหง้าชูขึ้นมาเหนือพื้นดิน รูปทรงกระบอก ยาว 6-15 ซม. ก้านช่อดอกยาว 5-15 เซนติเมตร ใบประดับสีเหลืองนวล มีขนคาย เรียงซ้อนสลับกันตลอดช่อ ในช่อใบประดับมีดอก 1-3 ดอก ปลายกลีบเลี้ยงมี 3 หยัก กลีบดอกสีเหลือง เป็นหลอดแคบ เกสรเพศผู้ไม่สมบูรณ์แปรสภาพเป็นกลีบขนาดใหญ่ สีขาว มีแถบสีเหลืองตรงกลาง ผล : ผลค่อนข้างกลม สีนวล มี 3 พู ผลอ่อนมีขนและจะร่วงไปเมื่อแก่ ผลแก่จะแตก เมล็ด : เมล็ดขนาดเล็กจำนวนมาก เมล็ดอ่อนสีขาว มีเยื่อหุ้ม เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีดำ ทั้งผลและเมล็ดมีกลิ่นหอม</p>	 <p><i>Amomum cardamomum</i> L.</p>

2. กรอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร

4.1 การใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้

จากการสำรวจและรวบรวมผักพื้นเมืองที่ผ่านมา ได้นำผักพื้นเมืองชนิดต่างๆ มาปลูกอนุรักษ์ไว้ในแปลง ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ในพื้นที่ 5 ไร่ จำนวนทั้งสิ้น 65 ชนิด ผักพื้นเมืองนิยมนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งบริโภคในครัวเรือน และยังสามารถนำมาปลูกเพื่อเสริมรายได้ โดยผักพื้นเมืองแต่ละชนิดมีการนำส่วนต่างๆ มาใช้ประโยชน์ได้แตกต่างกัน หลังจากที่มีการปลูกได้มีการเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์ สามารถจัดกลุ่มตามลักษณะส่วนที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ได้ จำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ส่วนของลำต้น กลุ่มที่ 2 ส่วนของใบและยอด กลุ่มที่ 3 ส่วนของดอก กลุ่มที่ 4 ส่วนของผล และกลุ่มที่ 5 ส่วนของเมล็ด พบว่า กลุ่มที่ 2 มีจำนวนชนิดผักพื้นเมืองมากที่สุด เท่ากับ 37 ชนิด ได้แก่ มะม่วงหิมพานต์ ผักเหลียง กริม และส้มเฒ่า เป็นต้น (ภาพที่ 4) รองลงมา คือ กลุ่มที่ 4 3 1 และ 5 เท่ากับ 19 6 4 และ 3 ชนิด ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ภาพที่ 4 ลักษณะของชนิดผักพื้นเมืองที่จัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 ส่วนของใบและยอด โดยมีความหลากหลายของชนิดผักพื้นเมืองมากที่สุด ได้แก่ (ก) มะม่วงหิมพานต์ (ข) ผักเหลียง (ค) กริม และ (ง) ส้มเฒ่า

ตารางที่ 2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองภาคใต้ จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้

วงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์
กลุ่มที่ 1 ส่วนของลำต้น		
Musaceae	กล้วยเถื่อน	<i>Musa acuminata</i> Colla. Subsp. <i>Acuminata</i>
Zingiberaceae	ข่าเหลือง	<i>Alpinia galangal</i> (L.) Willd.
	ข่าตาแดง	<i>Alpinia siamensis</i> K.Schum.
	กระวาน	<i>Amomum cardamomum</i> L.
กลุ่มที่ 2 ส่วนของใบ/ยอด		
Anacardiaceae	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz.
	มะม่วงหิมพานต์	<i>Anacardium occidentale</i> L.
Araceae	ผักหนาม	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites.
Araliaceae	เล็บครุฑ	<i>Polyscias fruticosa</i> (L.) Harms
Athyriaceae	ผักกูด	<i>Diplazium esculentum</i> (Tetzius) Swartz
Clusiaceae	ชะมวงช้าง	<i>Garcinia atroviridis</i> Griff. ex T. Anderson
	ชะมวงทราย	<i>Garcinia</i> sp.
	ชะมวงส้ม	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy
	ส้มแขก	<i>Garcinia atroviridis</i> Griff. ex T. Anderson
Fabaceae	สะตอเบา	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit.
	ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S. Irwin&Barneby
	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.
	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> subsp. <i>Insuavis</i> (Lace) I.C. Nielsen
	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.
Gnetaceae	ผักเหลียง	<i>Gnetum gnemom</i> var. <i>tenerum</i> Markgr.
Hypericaceae	ตัว	<i>Cratoxylum formosum</i> subsp. <i>Formosum</i>
Lauraceae	ตะไคร้ต้น	<i>Litsea cubeba</i> (Lour.) Pers.
	ทำม้ง	<i>Litsea elliptica</i> Blume
Lecythidaceae	กระโดน	<i>Careya arborea</i> Roxb.
	จิก	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.
Meliaceae	เทียม	<i>Azadirachta excelsa</i> (Jack) Jacobs
Menispermaceae	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels
Myrtaceae	เสมีคขุน	<i>Syzygium antisepticum</i> (Blume) Merr.&L.M. Perry
Opiliaceae	ผักหวานป่า (โต้เต้)	<i>Champereia manillana</i> (Blume) Merr.
	หมากหมก	<i>Lepionurus sylvertris</i> Blume

ตารางที่ 2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองภาคใต้ จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ (ต่อ)

วงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์
กลุ่มที่ 2 ส่วนของใบ/ยอด (ต่อ)		
Phyllanthaceae	กริม	<i>Aporosa planchoniana</i> Baill. Ex Mull.Arg.
	นกนอน	<i>Cleistanthus polyphylls</i> F.N. Williams
	แพบ	<i>Hymenocardia punctata</i> Wall. Ex. Lindl.
	ผักหวาน	<i>Sauropus androgynus</i> (L) Merr.
	มันปู	<i>Glochidion littorale</i> Blume
	ยายถีบหลาน	<i>Phyllanthus oxyphyllus</i> Miq.
	ส้มเฒ่า	<i>Antidesma leucocladon</i> Hook. F.
Primulaceae	ตาเป็ดตาไก่	<i>Ardisia fulva</i> var. <i>ciliate</i> H.R. Fletcher
Rubiaceae	พาโหม	<i>Paederia tomentosa</i> Blume var. <i>glabra</i> Kurz.
	ยอเถื่อน (ยอป่า)	<i>Morinda citrifolia</i> L.
Rutaceae	มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.
	หมรุย	<i>Micromelum pubescens</i> Blume
กลุ่มที่ 3 ส่วนของดอก		
Capparaceae	กุ่มน้ำ	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.
Fabaceae	แคฝรั่ง	<i>Gliricidia sepium</i> (Jacq.) Walp.
Lecythidaceae	กระโดน	<i>Careya arborea</i> Roxb.
Zingiberaceae	จวด (กระเจียว)	<i>Curcuma sessilis</i> Gage
	ดาหลา (ดอกสีแดง)	<i>Etlingera elatior</i> (Jack) R.M.Sm.
	ดาหลา (ดอกสีขาว)	<i>Etlingera elatior</i> (Jack) R.M.Sm.
กลุ่มที่ 4 ส่วนของผล		
Anacardiaceae	มะปริง	<i>Bouea oppositifolia</i> (Roxb.) Meisn.
	มะม่วงแก้วแดง	<i>Mangifera</i> sp.
	มะม่วงเบา	<i>Mangifera indica</i> L.
Anacardiaceae	มะมุด	<i>Mangifera foetida</i> Lour.
Arecaceae	หลุมพี	<i>Eleiodoxa conferta</i> (Griff.) Burret
Bignoniaceae	เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Benth.ex.Kurz.
Clusiaceae	ส้มแขก	<i>Garcinia atroviridis</i> Griff. ex T. Anderson
Fabaceae	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.
	เนียง	<i>Archidenron jiringa</i> I.C. Nielsen
Moraceae	ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.
	ขี้วงค์อัน	<i>Artocarpus</i> sp.

ตารางที่ 2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองภาคใต้ จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ (ต่อ)

วงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์
กลุ่มที่ 4 ส่วนของผล (ต่อ)		
Moraceae-Ficeae	มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.
	ลูกฉิ่ง	<i>Ficus fistulosa</i> var. <i>tengerensis</i> (Miq.) Kuntze
Musaceae	กล้วยเถื่อน	<i>Musa acuminata</i> Colla. Subsp. <i>Acuminata</i>
Oxalidaceae	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.
Piperaceae	พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.
Primulaceae	ดาเบ็ดดาไก่	<i>Ardisia fulva</i> var. <i>ciliate</i> H.R. Fletcher
Rutaceae	มะนาว	<i>Citrus x aurantifolia</i> (Christm.) Swingle
	ส้มจี๊ด	<i>Citrus japonica</i> Thunb.
กลุ่มที่ 5 ส่วนของเมล็ด		
Fabaceae	สะตอ (ตอหนัก)	<i>Parkia speciosa</i> Hassk.
	สะตอเบา	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit.
	เหรีียง	<i>Parkia rimoriana</i> (DC.) Merr.

4.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบ และคุณค่าทางโภชนาการ

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการของผักพื้นเมืองภาคใต้ จากผักพื้นเมืองทั้งสิ้น 65 ชนิด ได้มีการคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีลักษณะการใช้ประโยชน์ จำนวน 47 ชนิด โดยเก็บส่วนการใช้ประโยชน์ตามชนิดพืช ได้แก่ ส่วนของลำต้น ส่วนของใบและยอด ส่วนของดอก ส่วนของผล และส่วนของเมล็ด ผลการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย คุณค่าทางโภชนาการ แร่ธาตุ วิตามิน และโลหะหนัก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1) คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย คาร์โบไฮเดรต (กรัม/100 กรัม) พลังงาน ทั้งหมด (กิโลแคลอรี/100 กรัม) ไขมันทั้งหมด (กรัม/100 กรัม) และโปรตีน (กรัม/100 กรัม) จากผลการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ พบว่า ผักพื้นเมืองที่มีการสะสมปริมาณคาร์โบไฮเดรตที่สุด คือ มะม่วงหิมพานต์ เท่ากับ 18.44 กรัม/100 กรัม รองลงมา คือ นกนอน หมรุย (ยอดดำ) และกุ่มน้ำ เท่ากับ 18.42 17.09 และ 17.02 กรัม/100 กรัม ตามลำดับ พลังงานทั้งหมด พบปริมาณมากสุดในนกนอน เท่ากับ 176.30 กิโลแคลอรี/100 กรัม รองลงมา คือ กุ่มน้ำ มะม่วงหิมพานต์ และขี้เหล็ก เท่ากับ 123.90 119.30 และ 113.25 กิโลแคลอรี/100 กรัม ตามลำดับ ส่วนไขมันทั้งหมด พบว่า มีปริมาณมากที่สุด คือ หมรุย (ยอดดำ) เท่ากับ 35.90 กรัม/100 กรัม รองลงมา คือ กุ่มน้ำ ขี้เหล็ก และผักหวานบ้าน เท่ากับ 1.62 1.14 และ 1.09 กรัม/100 กรัม ตามลำดับ และโปรตีน พบว่า มีปริมาณมากที่สุด คือ ผักหวานป่า เท่ากับ 8.78 กรัม/100 กรัม รองลงมา คือ หมากหมก หมรุย (ยอดขาว) และขี้เหล็ก เท่ากับ 8.60 6.60 และ 6.49 กรัม/100 กรัม ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย คาร์โบไฮเดรต พลังงานทั้งหมด ไขมันทั้งหมด และ โปรตีนของผักพื้นเมือง

ชื่อผัก	คาร์โบไฮเดรต	พลังงานทั้งหมด	ไขมันทั้งหมด	โปรตีน
	(กรัม/ 100 กรัม)	(กิโลแคลอรี/ 100 กรัม)	(กรัม/ 100 กรัม)	(กรัม/ 100 กรัม)
กุ่มน้ำ	17.02	123.90	1.62	4.67
ขี้เหล็ก	15.90	113.25	1.14	6.49
นกนอน	18.42	176.30	0.40	5.55
ผักหวานบ้าน	3.66	54.60	1.09	5.27
ผักหวานป่า	7.13	82.10	0.98	8.78
มะม่วงหิมพานต์	18.44	119.30	1.06	6.34
ยอบ้าน	10.05	72.40	0.77	2.84
หมากหมก	4.11	69.00	0.80	8.60
หมรุษ (ยอดขาว)	16.43	111.10	0.89	6.60
หมรุษ (ยอดดำ)	17.09	55.67	35.90	5.05

หมายเหตุ : คัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง จำนวน 10 ชนิด จากจำนวนทั้งสิ้น 47 ชนิด

4.1.2) แร่ธาตุ ประกอบด้วย แคลเซียม (มิลลิกรัม/100 กรัม) โซเดียม (มิลลิกรัม/100 กรัม) โพแทสเซียม (มิลลิกรัม/100 กรัม) ฟอสฟอรัส (มิลลิกรัม/100 กรัม) แมกนีเซียม (มิลลิกรัม/100 กรัม) และ สังกะสี (มิลลิกรัม/100 กรัม) จากผลการวิเคราะห์แร่ธาตุ พบว่า แคลเซียมมีการสะสมมากที่สุด คือ หมากหมก เท่ากับ 292.90 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ หมรุษ (ยอดขาว) ยอบ้าน และหมรุษ (ยอดดำ) เท่ากับ 276.70 252.60 และ 248.30 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ โซเดียมมากที่สุด คือ ยอบ้าน เท่ากับ 44.20 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ มะม่วงหิมพานต์ หมากหมก และนกนอน เท่ากับ 12.40 7.74 และ 7.04 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ โพแทสเซียมมีปริมาณมากที่สุด คือ หมากหมก เท่ากับ 760.00 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ หมรุษ (ยอดขาว) ผักหวานป่า และหมรุษ (ยอดดำ) เท่ากับ 699.55 664.55 และ 659.05 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ ฟอสฟอรัส มีปริมาณมากที่สุด คือ หมากหมก เท่ากับ 162.60 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมาคือ มะม่วงหิมพานต์ ผักหวานบ้าน และขี้เหล็ก เท่ากับ 122.50 102.60 และ 92.55 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ แมกนีเซียมมีปริมาณมากที่สุด คือ หมากหมก เท่ากับ 240.20 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ หมรุษ (ยอดดำ) ยอบ้าน และกุ่มน้ำ เท่ากับ 171.80 170.60 และ 169.40 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ และสังกะสีมีปริมาณมากที่สุด คือ หมากหมก เท่ากับ 0.96 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ ผักหวานป่า นกนอน และผักหวานบ้าน เท่ากับ 0.88 0.80 และ 0.80 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์แร่ธาตุ ประกอบด้วย แคลเซียม โซเดียม โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม และ สังกะสีของผักพื้นเมือง

ชื่อผัก	แคลเซียม (มิลลิกรัม/ 100 กรัม)	โซเดียม (มิลลิกรัม/ 100 กรัม)	โพแทสเซียม (มิลลิกรัม/ 100 กรัม)	ฟอสฟอรัส (มิลลิกรัม/ 100 กรัม)	แมกนีเซียม (มิลลิกรัม/ 100 กรัม)	สังกะสี (มิลลิกรัม/ 100 กรัม)
กุ่มน้ำ	232.50	3.62	604.60	91.00	169.40	0.19
ขี้เหล็ก	127.40	2.72	391.50	92.55	60.75	0.74
นกนอน	130.69	7.04	552.00	85.20	56.70	0.80
ผักหวานบ้าน	76.20	2.72	482.70	102.60	96.10	0.80
ผักหวานป่า	217.80	4.62	664.55	91.05	165.60	0.88
มะม่วงหิมพานต์	28.80	12.40	420.50	122.50	68.80	0.71
ยอบ้าน	252.60	44.20	433.20	56.40	170.60	0.51
หมากหมก	292.90	7.74	760.00	162.60	240.20	0.96
หนุ่ย (ยอดขาว)	276.70	3.42	699.55	90.10	143.40	0.60
หนุ่ย (ยอดดำ)	248.30	2.47	659.05	85.25	171.80	0.63

หมายเหตุ : คัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีแร่ธาตุสูง จำนวน 10 ชนิด จากจำนวนทั้งสิ้น 47 ชนิด

4.1.3) วิตามิน ประกอบด้วย เบตา-คาโรทีน (ไมโครกรัม/100 กรัม) วิตามินบี 1 (ไมโครกรัม/100 กรัม) วิตามินบี 2 (ไมโครกรัม/100 กรัม) และวิตามินซี (มิลลิกรัม/100 กรัม) พบว่า เบตา-คาโรทีนมีปริมาณมากที่สุด คือ ผักหวานบ้าน เท่ากับ 32,271.70 ไมโครกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ ผักหวานป่า หมากหมก และยอบ้าน เท่ากับ 26,048.25 12,306.50 และ 9,796.50 ไมโครกรัม/100 กรัม ตามลำดับ วิตามิน บี 1 มีปริมาณมากที่สุด คือ ขี้เหล็ก เท่ากับ 959.20 ไมโครกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า และยอบ้าน เท่ากับ 830.70 784.05 และ 665.30 ไมโครกรัม/100 กรัม ตามลำดับ วิตามินบี 2 มีปริมาณมากที่สุด คือ นกนอน เท่ากับ 447.60 ไมโครกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ หนุ่ย (ยอดขาว) ผักหวานบ้าน และหนุ่ย (ยอดดำ) เท่ากับ 297.80 237.30 และ 208.00 ไมโครกรัม/100 กรัม ตามลำดับ และพบวิตามินซีเฉพาะหนุ่ย (ยอดดำ) และผักหวานบ้านเท่านั้น โดยมีปริมาณมากที่สุด คือ หนุ่ย (ยอดดำ) เท่ากับ 58.80 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ ผักหวานบ้าน เท่ากับ 11.90 มิลลิกรัม/100 กรัม (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์วิตามิน ประกอบด้วย เบตา-คาโรทีน วิตามินบี 1 วิตามินบี 2 และวิตามินซีของผักพื้นเมือง

ชื่อผัก	เบตา-คาโรทีน (ไมโครกรัม/ 100กรัม)	วิตามินบี 1 (ไมโครกรัม/ 100กรัม)	วิตามินบี 2 (ไมโครกรัม/ 100 กรัม)	วิตามินซี (มิลลิกรัม/ 100กรัม)
กุ่มน้ำ	3,921.90	527.90	182.80	-
ซีเหล็ก	8,510.65	959.20	-	-
นกนอน	5,958.50	-	447.60	-
ผักหวานบ้าน	32,271.70	830.70	237.30	11.90
ผักหวานป่า	26,048.25	784.05	110.05	-
มะม่วงหิมพานต์	6,361.60	250.10	36.60	-
ยอบ้าน	9,796.50	665.30	110.50	-
หมากหมก	12,306.50	-	101.50	-
หมรุษ (ยอดขาว)	7,836.15	595.10	297.80	-
หมรุษ (ยอดดำ)	8,404.30	560.10	208.00	58.80

หมายเหตุ : คัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีวิตามินสูง จำนวน 10 ชนิด จากจำนวนทั้งสิ้น 47 ชนิด

4.1.4) โลหะหนัก ประกอบด้วย เหล็ก (มิลลิกรัม/100 กรัม) และทองแดง (มิลลิกรัม/100 กรัม) พบว่า เหล็กมีการสะสมในปริมาณน้อยที่สุดและต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนด คือ หมากหมก เท่ากับ 0.83 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ ผักหวานป่า ซีเหล็ก และมะม่วงหิมพานต์ เท่ากับ 1.15 1.20 และ 1.20 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ ขณะที่ ยอบ้าน หมรุษ (ยอดดำ) และกุ่มน้ำ พบว่า มีการสะสมของเหล็ก เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ อยู่ระหว่าง 2.05-5.87 มิลลิกรัม/100 กรัม สำหรับค่ามาตรฐานของสถาบันอาหารที่กำหนดของเหล็กที่ยอมรับได้ ต้องมีการสะสมในผักพื้นเมืองไม่เกิน 2 มิลลิกรัม/100 กรัม (ศิริวรรณ และปิยะดา, 2564) ส่วนทองแดง พบว่า ผักพื้นเมืองทั้ง 10 ชนิด มีการสะสมของทองแดงที่ต่ำกว่าค่ามาตรฐานกำหนด โดยมีการสะสมในปริมาณน้อยที่สุด คือ กุ่มน้ำ เท่ากับ 0.06 มิลลิกรัม/100 กรัม รองลงมา คือ หมรุษ (ยอดขาว) ยอบ้าน และผักหวานบ้าน เท่ากับ 0.14 0.20 และ 0.20 มิลลิกรัม/100 กรัม ตามลำดับ ซึ่งค่ามาตรฐานที่กำหนดของทองแดงที่ยอมรับได้ ต้องมีการสะสมในผักพื้นเมืองไม่เกิน 2 มิลลิกรัม/100 กรัม (กระทรวงสาธารณสุข, 2529) (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์โลหะหนัก ประกอบด้วย เหล็ก และทองแดงของผักพื้นเมือง

ชื่อผัก	เหล็ก (มิลลิกรัม/ 100กรัม)	ทองแดง (มิลลิกรัม/ 100กรัม)
กุ่มน้ำ	2.05	0.06
ขี้เหล็ก	1.20	0.24
นกกอน	1.94	0.63
ผักหวานบ้าน	1.42	0.20
ผักหวานป่า	1.15	0.31
มะม่วงหิมพานต์	1.20	0.24
ยอบ้าน	5.87	0.20
หมากหมก	0.83	0.86
หมรุษ (ยอดขาว)	1.30	0.14
หมรุษ (ยอดดำ)	2.61	0.21
ค่ามาตรฐานที่กำหนด	< 2.00	< 2.00

หมายเหตุ : คัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีการสะสมของโลหะหนักต่ำ จำนวน 10 ชนิด จากจำนวนทั้งสิ้น 47 ชนิด

ค่ามาตรฐานของเหล็กที่ยอมรับได้ ต้องมีการสะสมในผักพื้นเมืองไม่เกิน 2 มิลลิกรัม/100 กรัม (ศิริวรรณ และปิยะดา, 2564)

ค่ามาตรฐานของทองแดงที่ยอมรับได้ ต้องมีการสะสมในผักพื้นเมืองไม่เกิน 2 มิลลิกรัม/100 กรัม (กระทรวงสาธารณสุข, 2529)

4.3 การคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ

จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ และคุณค่าทางโภชนาการที่ผ่านมา โดยมีการวิเคราะห์ด้านคุณค่าทางโภชนาการ แร่ธาตุ วิตามิน และประเมินการสะสมโลหะหนักที่ต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนด ร่วมกับการคัดเลือกตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด สามารถคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ดังนี้

4.3.1 มีองค์ประกอบ และคุณค่าทางโภชนาการสูง คัดเลือกได้ 7 ชนิด คือ ขี้เหล็ก นกกอน ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ หมากหมก และหมรุษ (ยอดขาว) (ภาพที่ 5-8)

4.3.2 ตลาดมีความต้องการสูง คัดเลือกได้ 5 ชนิด คือ ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุษ (ยอดขาว)

4.4.3 การใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย คัดเลือกได้ 4 ชนิด คือ ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า และมะม่วงหิมพานต์

จากผลคัดเลือกผักพื้นเมือง พบว่า ผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ ซึ่งเป็นชนิดที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก 2 ใน 3 ข้อ ได้จำนวน 5 ชนิด คือ ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุษ (ยอดขาว) (ภาพที่ 9) โดยผักพื้นเมืองแต่ละชนิดต้องจากมีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกแล้ว ยังมีการใช้ประโยชน์ด้านอาหารและยา ดังนี้

1) ขี้เหล็ก เป็นผักพื้นเมือง ที่มีประโยชน์เพื่อการบริโภค ใช้ส่วนของใบอ่อน และดอกอ่อน สำหรับนำมาแกงเลียง แกงกะทิ แต่ควรบริโภคในปริมาณที่เหมาะสม เพราะหากบริโภคในปริมาณมากต่อวัน อาจทำให้ท้องเสีย และไส้อักเสบ ในด้านประโยชน์ทางยา นิยมนำส่วนเปลือก มารักษาอาการริดสีดวง ใบอ่อนใช้เป็นยาระบายกรณีท้องผูก ใบแก่รักษาอาการระดูขาว ขับปัสสาวะ และแก้วิงวอน ดอกใช้เป็นยานอนหลับ รากและแก่นแก้อาการไข้

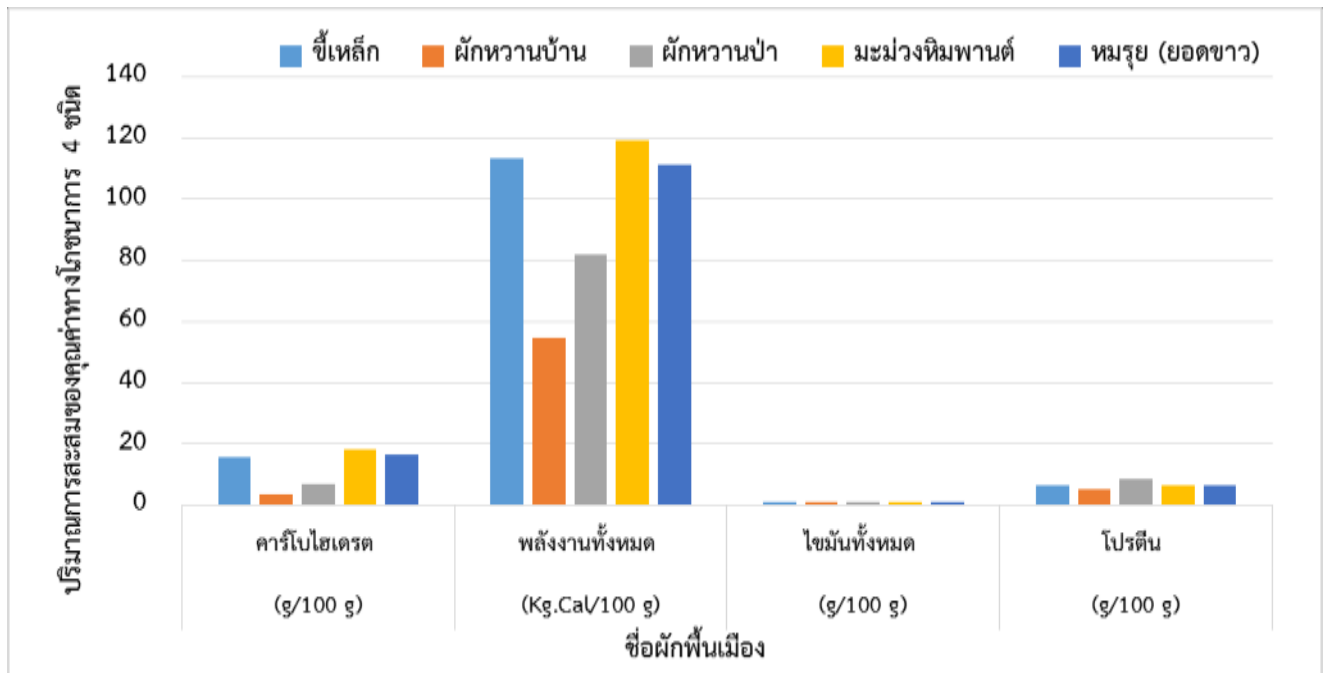
2) ผักหวานบ้าน นิยมนำส่วนยอดอ่อน ใบ และลูกอ่อน มาบริโภคเป็นผักสด ต้มเป็นผัก แกงจืด แกงเลียง และผัด ในด้านประโยชน์ทางยาใช้ส่วนใบปรุงเป็นยาเขียวแก้ไข้ น้ำยางจากใบและลำต้นใช้หยอดตา แก้อาการตาอักเสบ และรักษาแผลในจมูก ส่วนรากนำมาต้มเป็นยาแก้ไข้

3) ผักหวานป่า นิยมนำส่วนยอด และใบอ่อนมาผัด นึ่ง ลวก หรือต้มกะทิ สำหรับประโยชน์ทางยา นิยมใช้ส่วนรากต้มแล้วต้มมีสรรพคุณช่วยลดไข้

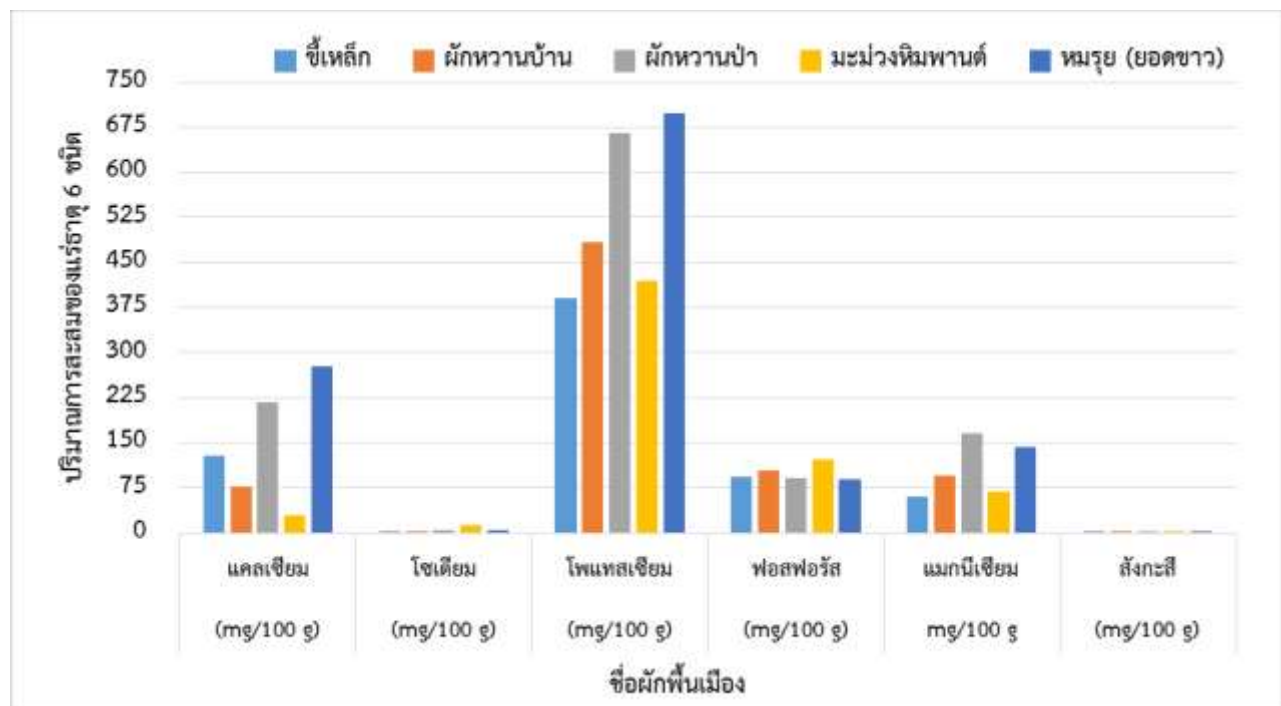
4) มะม่วงหิมพานต์ นิยมนำส่วนใบ และยอดอ่อนมาบริโภคเป็นผักสด สำหรับเป็นเครื่องเคียงของอาหารปักษ์ใต้ ได้แก่ แกงไตปลา น้ำพริก และขนมจีน เป็นต้น ผลสุกนำมารับประทานสด ยำ และแกง สำหรับประโยชน์ทางยา ใช้ส่วนเมล็ด แก้กกลากเกลื้อน ยางจากกิ่งและลำต้นช่วยทำลายเนื้อที่เป็นไต เช่น หูด ตาปลา ส่วนน้ำมันจากเมล็ดใช้รักษากลาก เกลื้อน และโรคผิวหนัง

5) หมรุย (ยอดขาว) ส่วนที่มีการใช้ประโยชน์ ได้แก่ ส่วนใบ ยอดอ่อน และดอก นิยมใช้บริโภคสดเป็นเครื่องเคียงกับอาหารปักษ์ใต้ ได้แก่ แกงไตปลา และน้ำพริก เป็นต้น สำหรับหมรุยในท้องถิ่นมีลักษณะสัณฐานของยอด 2 แบบ คือ ยอดขาว และยอดดำ โดยส่วนใหญ่นิยมบริโภคยอดขาวมากกว่า เนื่องจากมีรสชาติมัน และไม่รสรชาติฝาด ด้านการใช้ประโยชน์ทางยา นิยมใช้ใบเพสลาดมาตำ (ใส่พริกไทย และเกลือ อย่างละ 7 เม็ด) แล้วคั้นน้ำสำหรับแก้ไข้ ส่วนใบนำไปต้มน้ำอาบหลังคลอดบุตร แก้อหวนต์คุดจุมก ช่วยทำให้สบายตัว ส่วนรากแก้ลม แก้ไข้ และแก้หอบหืด

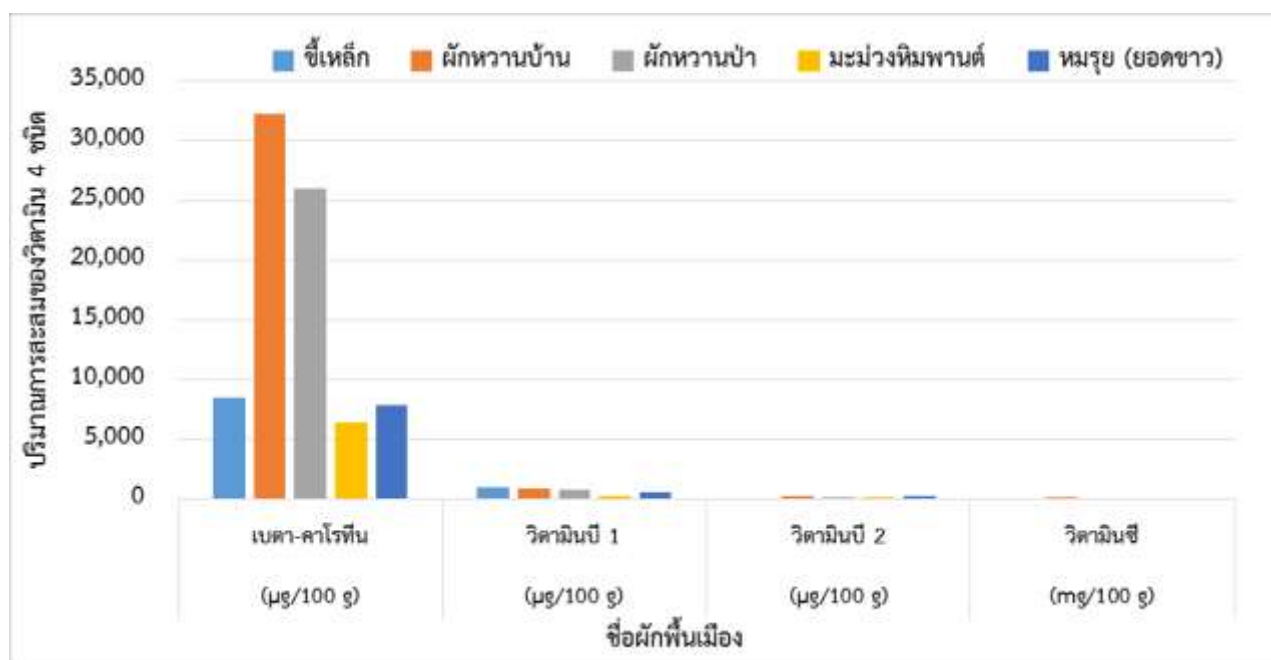

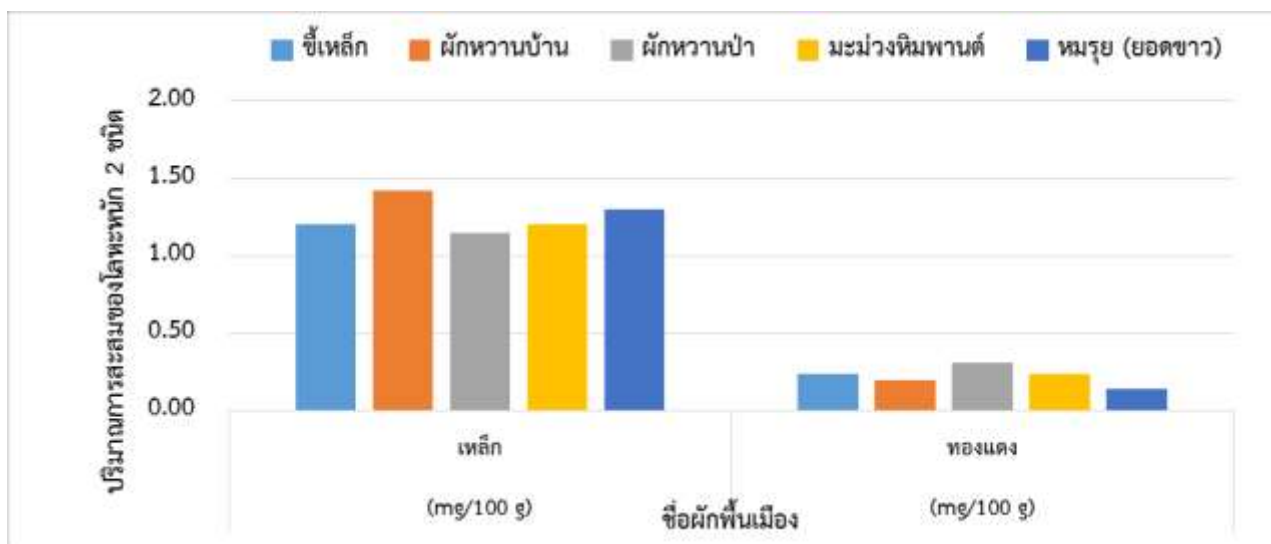
ภาพที่ 5 ปริมาณการสะสมของคุณค่าทางโภชนาการ ทั้ง 4 ชนิด ประกอบด้วย คาร์โบไฮเดรต พลังงานทั้งหมด ไขมันทั้งหมด และโปรตีนของผักพื้นเมืองที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด จำนวน 5 ชนิด คือ ชี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุย (ยอดขาว)

ภาพที่ 6 ปริมาณการสะสมของแร่ธาตุ ทั้ง 6 ชนิด ประกอบด้วย แคลเซียม โซเดียม โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม และสังกะสีของผักพื้นเมืองที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด จำนวน 5 ชนิด คือ ชี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุย (ยอดขาว)

ภาพที่ 7 ปริมาณการสะสมของวิตามิน ทั้ง 4 ชนิด ประกอบด้วย แคลเซียม โซเดียม โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม และสังกะสีของผักพื้นเมืองที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด จำนวน 5 ชนิด คือ ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุย (ยอดขาว)

ภาพที่ 8 ปริมาณการสะสมของโลหะหนัก ทั้ง 2 ชนิด ประกอบด้วย เหล็ก และทองแดงของผักพื้นเมืองที่ผ่านค่ามาตรฐานของเหล็กที่ยอมรับได้ ต้องมีการสะสมในผักพื้นเมืองไม่เกิน 2 มิลลิกรัม/100 กรัม และผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด จำนวน 5 ชนิด คือ ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมรุย (ยอดขาว)

ก

ข

ค

ง

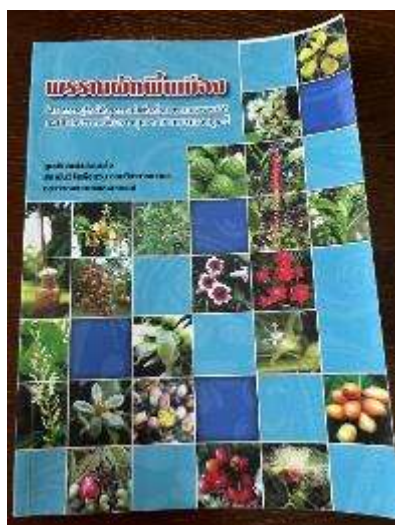
จ

ภาพที่ 9 ลักษณะของชนิดผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ ซึ่งเป็นผักพื้นเมืองที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด จำนวน 5 ชนิด คือ (ก) ขี้เหล็ก (ข) ผักหวานบ้าน (ค) ผักหวานป่า (ง) มะม่วงหิมพานต์ (จ) หมรุย (ยอดขาว)

กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรังได้มีการจัดทำหนังสือ “พรรณผักพื้นเมือง” ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์ ได้แก่ ชื่อสามัญ ชื่อวิทยาศาสตร์ แหล่งกระจายพันธุ์ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และการใช้ประโยชน์ ของผักพื้นเมืองภาคใต้แต่ละชนิด จำนวน 1 เล่ม (ภาพที่ 10)

นอกจากนี้ มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการของผักพื้นเมืองแต่ละชนิดมารวบรวมสำหรับจัดทำเอกสารเกี่ยวกับ “พรรณผักพื้นเมืองและคุณค่าทางโภชนาการ” ต่อไป

ภาพที่ 10 ลักษณะของหนังสือ “พรรณผักพื้นเมือง” ที่ทางศูนย์วิจัยพืชสวนตรังได้จัดทำ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

3. กรอบการสร้างจิตสำนึกในการรักทรัพยากร

กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร

จัดฝึกอบรมประกอบด้วยบรรยายภาคทฤษฎีโดยใช้เอกสารประกอบการฝึกอบรม และฝึกปฏิบัติจริง หลักสูตร “การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร” ในวันที่ 29 มีนาคม 2564 ณ ห้องประชุมศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง และแปลงรวบรวมและอนุรักษ์ผักพื้นเมือง ให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกลังกลอง ตำบลนาเมืองเพชร อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง จำนวน 20 คน ผลจากการฝึกอบรมโดยมีการประเมินผลก่อนและหลังสิ้นสุดการฝึกอบรม โดยใช้แบบทดสอบและทดสอบปฏิบัติ พบว่า ก่อนฝึกอบรม นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรพืชท้องถิ่นที่สำคัญและใกล้สูญพันธุ์ เท่ากับ 47.65 เปอร์เซ็นต์ และหลังจากฝึกอบรม เท่ากับ 69.41 เปอร์เซ็นต์ มีความรู้เพิ่มขึ้น เท่ากับ 21.76 เปอร์เซ็นต์ และสามารถทำป้ายแสดงชื่อพันธุ์พืชอนุรักษ์ของโรงเรียนและบันทึกข้อมูลตามหลักพฤกษศาสตร์เบื้องต้นได้ (ภาพที่ 11) นอกจากนี้ มีการขยายพันธุ์ผักพื้นเมืองภาคใต้เพื่อขยายผลสู่แปลงเกษตรกร สำหรับการบริโภคภายในครัวเรือน ลดรายจ่าย และเสริมรายได้

เป้าหมาย คือ เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 2 ราย ประกอบด้วย 1) นายสมนึก ยงประเดิม เป็นเกษตรกรในพื้นที่ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง และ 2) นางสมทิพย์ พรเดชนันต์ เป็นเกษตรกรในพื้นที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ซึ่งทั้ง 2 ราย เป็นเกษตรกรที่มีจิตใจรักในการปลูกผักพื้นเมืองภาคใต้ อนุรักษ์พันธุ์กรรมที่ดีไว้ และสามารถนำมาบริโภค หรือจำหน่ายเสริมรายได้ และพันธุ์ผักพื้นเมืองที่ขยายพันธุ์ไว้ได้มีหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการผักพื้นเมืองไปใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกเชิงอนุรักษ์ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง ที่มีความต้องการผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีศักยภาพ เพื่อจัดทำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ใช้ประโยชน์บริเวณฝายคลองลิพังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สามารถทำให้ผักพื้นเมืองแพร่กระจายไปหลายหลายสถานที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรในคงอยู่ในพื้นที่หรือต่างพื้นที่ต่อไปได้

ภาพที่ 11 บรรยากาศการฝึกอบรม หลักสูตร “การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร” วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2564 ณ ห้องประชุมศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง และแปลงรวบรวมและอนุรักษ์ผักพื้นเมืองให้นักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนบ้านกึ่งคลอง ตำบลนาเมืองเพชร อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

สรุปผลการดำเนินงานและคำแนะนำ

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมผักพื้นเมืองของภาคใต้ตามแผนแม่บท อพ.สธ. ประกอบด้วย

1) กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร โดยมีการสำรวจ และรวบรวมพันธุ์ผักพื้นเมืองที่นิยมบริโภค หายาก และใกล้สูญพันธุ์ จำนวน 65 ชนิด 27 วงศ์ และนำผักพื้นเมืองจากการรวบรวมพันธุ์มาปลูกอนุรักษ์ไว้ในแปลง ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง พื้นที่ 5 ไร่

2) กรอบการใช้ประโยชน์ทรัพยากร สามารถจัดกลุ่มตามลักษณะส่วนที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ได้ จำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ลำต้น กลุ่มที่ 2 ใบและยอด กลุ่มที่ 3 ดอก กลุ่มที่ 4 ผล และกลุ่มที่ 5 เมล็ด พบว่า กลุ่มที่ 2 ใบและยอด มีชนิดผักพื้นเมืองมากที่สุด เท่ากับ 37 ชนิด ได้แก่ มะม่วงหิมพานต์ ผักเหลียง และกักริม เป็นต้น นอกจากนี้ มีการวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณค่าทางโภชนาการ จำนวน 47 ชนิด พร้อมคัดเลือกผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ สามารถคัดเลือกได้ จำนวน 5 ชนิด คือ ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ผักหวานป่า มะม่วงหิมพานต์ และหมวย (ยอดขาว) และศูนย์วิจัยพืชสวนตรังได้มีการจัดทำหนังสือ “พรรณผักพื้นเมือง” ขณะเดียวกัน ได้รวบรวมผลวิเคราะห์ด้านคุณค่าทางโภชนาการสำหรับเตรียมจัดทำเอกสารเกี่ยวกับพรรณผักพื้นเมืองและคุณค่าทางโภชนาการในโอกาสต่อไป

3) กรอบการสร้างจิตสำนึกในการรักทรัพยากร ได้จัดฝึกอบรม “การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร” ให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านกึ่งกลอง จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม อพ.สธ นอกจากนี้ มีการขยายพันธุ์เพื่อขยายผลสู่แปลงเกษตรกรให้มีการบริโภคภายในครัวเรือน ลดรายจ่าย และเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 2 ราย คือ เกษตรกรในพื้นที่ ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง และเป็นเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลไม้ผาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการผักพื้นเมืองไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง ที่มีความต้องการผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีศักยภาพ เพื่อจัดทำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ใช้ประโยชน์บริเวณฝายคลองลิพังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สามารถทำให้ผักพื้นเมืองแพร่กระจายไปหลายหลายสถานที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกในการรักทรัพยากรในคงอยู่ในพื้นที่หรือต่างพื้นที่ต่อไปได้

การใช้ประโยชน์

1. นำชนิดผักพื้นเมืองภาคใต้มาจัดทำ “แปลงสาธิตผักพื้นเมืองภาคใต้” ในงานวันถ่ายทอดเทคโนโลยี (Field day) เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 50 ปี สวพ.7 และ สวพ.8 ระหว่างวันที่ 26-27 เมษายน พ.ศ. 2566

2. นำผลงานเสนอบทความวิชาการ เรื่อง ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองภาคใต้ ในการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานชมรมคณะปฏิบัติงานวิชาการ อพ.สธ. ครั้งที่ 10 ระหว่างวันที่ 20-22 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพที่ 12)

3. เผยแพร่ผลงานในสารคดีร่มเกล้าชาวไทย ออกอากาศผ่านทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2565

บทคัดย่อ

ศูนย์วิจัยพืชสวน ได้ริเริ่มโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระราชินีนาถศจีนาถราชภัฏเชียงใหม่ โดยสนับสนุนการอนุรักษ์พืชพื้นเมืองภาคใต้...

Abstract

This horticultural Research Centre assigned by Department of Agriculture to operate Indigenous Vegetable Genetic Conservation Project under the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirikit. To operate since 1994 by exploring, collecting and create a genetic preservation to Indigenous Vegetable of Southern Thailand...

ภาพที่ 12 ผลงานที่ผ่านการตีพิมพ์บทความวิชาการ และโปสเตอร์ เรื่อง ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองภาคใต้ ในการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานชมรมคณะปฏิบัติการ อพ.สธ. ครั้งที่ 10 ระหว่างวันที่ 20-22 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การขยายผล

1. การนำผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพมาขยายผลสู่แปลงเกษตรกร

มีการนำผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพมาขยายผลสู่แปลงเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรัง โดยนำเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตรไปปรับใช้ในการพัฒนาการผลิตผักพื้นเมืองตามหลักวิชาการให้ได้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ...

ควบคุมแมลงศัตรูพืช ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตผักพื้นเมืองอย่างปลอดภัยทั้งเกษตรกร และผู้บริโภคที่สามารถบริโภคผักอย่างปลอดภัยไร้สารตกค้าง ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการผลิตผักพื้นเมืองของเกษตรกรอีกทางหนึ่ง มีการขยายพันธุ์ผักพื้นเมือง และสนับสนุนปัจจัยการผลิต สำหรับส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีการผลิตผักพื้นเมืองเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน หรือเสริมรายได้ในครัวเรือน จำนวน 2 ราย ดังนี้

1.1) นายสมนึก ยงประเดิม เป็นเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง มีพื้นที่ปลูกผักพื้นเมือง จำนวน 3 ไร่ มีอาชีพปลูกผักพื้นเมืองจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมรายได้ ซึ่งก่อนศูนย์วิจัยพืชสวนตรังเข้ามาดำเนินการขยายผล พบว่า แปลงเกษตรกรมีชนิดผักพื้นเมืองสำหรับจำหน่าย จำนวน 5 ชนิด คือ มะกอก มันปู มะม่วงหิมพานต์ จิก และส้มเฒ่า ซึ่งเป็นผักที่มีจำหน่ายโดยทั่วไป ทำให้เกิดการแข่งขันในท้องตลาดมาก มีปริมาณผลผลิตน้อย เนื่องจากไม่มีการจัดการด้านปุ๋ย และการจัดการแปลง ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง จึงได้ขยายพันธุ์ผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ ด้วยวิธีการตอนกิ่ง สำหรับส่งมอบต้นพันธุ์ผักพื้นเมืองให้กับเกษตรกร จำนวน 5 ชนิด คือ ผักหวานป่า หมรุย (ยอดขาว) ผักเหลียง ผักหวานบ้าน และยายถึบลาน ร่วมกับสนับสนุนปัจจัยการผลิต คือ ปุ๋ยคอก จำนวน 3 กระสอบ และปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 จำนวน 1 กระสอบ รวมทั้งให้ความรู้ด้านการให้ปุ๋ย และการตัดแต่งทรงพุ่ม เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 การดำเนินงานขยายผลสู่แปลงเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง โดยสนับสนุนพันธุ์ผักพื้นเมือง และสนับสนุนปัจจัยการผลิต สำหรับส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีการผลิตผักพื้นเมืองเพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือน

ผลการดำเนินการขยายผลสู่แปลงเกษตรกร เมื่อเปรียบเทียบผลตอบแทนจากการผลผลิตผักพื้นเมืองเพื่อการจำหน่าย ระหว่างวิธีการเดิมของเกษตรกรที่ดำเนินการก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแปลงขยายผล และหลังจากที่ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล พบว่า หลังจากที่ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล มีผลตอบเพิ่มขึ้น ซึ่งมากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแปลงขยายผล เท่ากับ 2,890 บาท/ไร่/ปี โดยก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแปลงขยายผล มีต้นทุนจากการผลิต จำนวน 800 บาท/ไร่/ปี โดยให้ผลผลิต จำนวน 48 กิโลกรัม/ไร่/ปี มีมูลค่ากิโลกรัมละ 150 บาท เป็นรายได้ จำนวน 7,200 บาท/ไร่/ปี คิดเป็นผลตอบแทนที่ได้ เท่ากับ 6,400 บาท/ไร่/ปี และหลังจากที่ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล เกษตรกรมีต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากการให้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต โดยมีต้นทุนการผลิต 1,510 บาท/ไร่/ปี มีการให้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น จำนวน 72 กิโลกรัม/ไร่/ปี มีมูลค่ากิโลกรัมละ 150 บาท เป็นรายได้ จำนวน 10,800 บาท/ไร่/ปี คิดเป็นผลตอบแทนที่ได้ เท่ากับ 6,400 บาท/ไร่/ปี (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 การประเมินผลตอบแทนที่ได้จากการผลิตผักพื้นเมืองในพื้นที่ ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

การปฏิบัติ	ต้นทุน (1) (บาท/ไร่/ปี)	ผลผลิต (กิโลกรัม/ไร่/ ปี)	รายได้ (2) (บาท/ไร่/ปี)	ผลตอบแทน (2)- (1) (บาท/ไร่/ปี)
ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล (Before)	800	48	7,200	6,400
หลังเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล (After)	1,510	72	10,800	9,290

หมายเหตุ : ผลตอบแทน (After)- (Before) ; 9,290 - 6,400 = 2,890 บาท

1.2) นางสมทิพย์ พรเดชนันต์ เป็นเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง พื้นที่ปลูก 1 ไร่ มีความสนใจปลูกผักพื้นเมืองเพื่อการบริโภคและอนุรักษ์พันธุกรรม มีความรักด้านการเกษตร รักสุขภาพ และบริเวณบ้านมีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกผัก ซึ่งมีระบบน้ำใช้ตลอดทั้งปี ก่อนศูนย์วิจัยพืชสวนตรังเข้ามาดำเนินการขยายผล พบว่า แปลงเกษตรกรมีชนิดผักพื้นเมืองสำหรับบริโภค จำนวน 3 ชนิด คือ มันปู ชะอม และผักเหลียง มีปริมาณผลผลิตน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในแต่ละครั้ง ศูนย์วิจัยพืชสวนตรังจึงได้ขยายพันธุ์ผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ ด้วยวิธีการตอนกิ่ง สำหรับส่งมอบต้นพันธุ์ผักพื้นเมืองให้กับเกษตรกร จำนวน 4 ชนิด คือ ผักหวานป่า หน่อฝรั่ง ส้มแขก ผักเหลียง และผักหวานบ้าน ร่วมกับสนับสนุนปัจจัยการผลิต คือ ปุ๋ยคอก จำนวน 3 กระสอบ และปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 จำนวน 1 กระสอบ รวมทั้งให้ความรู้ด้านการให้ปุ๋ย และการตัดแต่งทรงพุ่ม เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 14 การดำเนินงานขยายผลสู่แปลงเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลไม้ผาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง โดยสนับสนุนพันธุ์ผักพื้นเมือง และสนับสนุนปัจจัยการผลิต สำหรับส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีการผลิตผักพื้นเมืองเพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือน

ผลการดำเนินการขยายผลสู่แปลงเกษตรกร เมื่อเปรียบเทียบผลตอบแทนจากการผลิตผักพื้นเมืองเพื่อการค้า ระหว่างวิธีการเดิมของเกษตรกรที่ดำเนินการก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแปลงขยายผล และหลังจากที่ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแปลงขยายผล ไม่มีการต้นทุนจากการผลิต และรายได้เสริมจากการผลิตผักพื้นเมือง และหลังจากที่ได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล เกษตรกรมีต้นทุนการผลิต 1,940 บาท/ไร่/ปี มีผลผลิต จำนวน 24 กิโลกรัม/ไร่/ปี มีมูลค่ากิโลกรัมละ 150 บาท เป็นรายได้ จำนวน 3,600 บาท/ไร่/ปี คิดเป็นผลตอบแทนที่ได้ เท่ากับ 1,660 บาท/ไร่/ปี (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 การประเมินผลตอบแทนที่ได้จากการผลิตผักพื้นเมืองในพื้นที่ ตำบลไม้ผาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

การปฏิบัติ	ต้นทุน (1) (บาท/ไร่/ปี)	ผลผลิต (กิโลกรัม/ไร่/ ปี)	รายได้ (2) (บาท/ไร่/ปี)	ผลตอบแทน (2)- (1) (บาท/ไร่/ปี)
ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล (Before)	0	0	0	0
หลังเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล (After)	1,940	24	3,600	1,660

หมายเหตุ : ผลตอบแทน (After)- (Before) ; 1,660- 0 = 1,660 บาท

หลังจากนำผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพมาขยายผลสู่แปลงเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 2 ราย มีการต่อบริบทที่ดีจากเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมขยายผล และเกษตรกรรายอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดตรังมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมขยายผล และต้องการชนิดผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีศักยภาพมาปลูก เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และเสริมรายได้

2. การขยายพันธุ์ผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ สำหรับขยายผลสู่หน่วยงานราชการ

ได้รับการประสานงานจากสำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง ที่มีความต้องการผักพื้นเมืองภาคใต้ที่มีศักยภาพ เพื่อจัดทำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ใช้ประโยชน์บริเวณฝายคลองลิพังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนตรังมีความยินดีในการอนุเคราะห์ผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพ สำหรับขยายผลสู่หน่วยงานราชการในการปลูกเพื่ออนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ ขณะนี้อยู่ระหว่างการเตรียมกิ่งพันธุ์สำหรับขยายพันธุ์ผักพื้นเมืองด้วยวิธีการตอน

3. กิจกรรมปลูกป่าโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดตรัง

ได้เข้าร่วมกิจกรรมบวชป่าเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ณ โรงเรียนบ้านกึ่งกลอง จังหวัดตรัง และสร้างเครือข่ายโครงการ อพ.สธ. ในพื้นที่จังหวัดตรัง รวมทั้งให้ความรู้ และคำแนะนำด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านกึ่งกลอง (ภาพที่ 15)

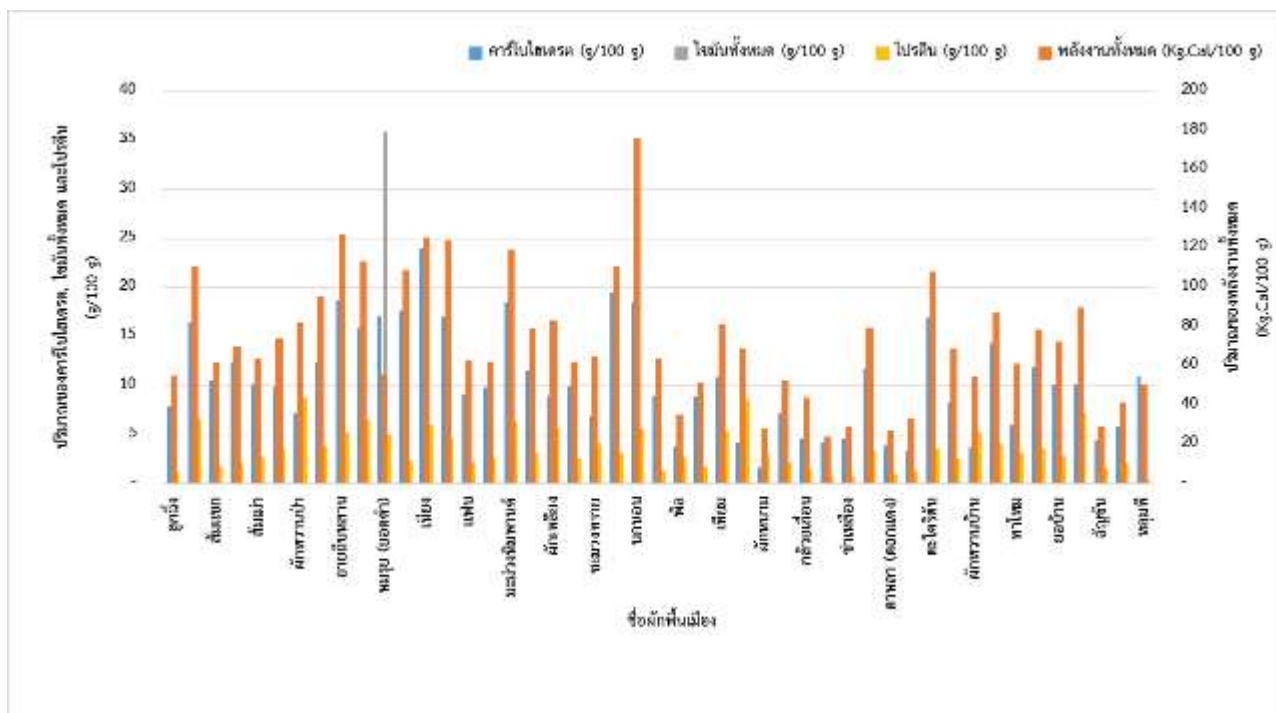
ภาพที่ 15 การเข้าร่วมกิจกรรมบวชป่าเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ณ โรงเรียนบ้านกึ่งกลอง จังหวัดตรัง

เอกสารอ้างอิง

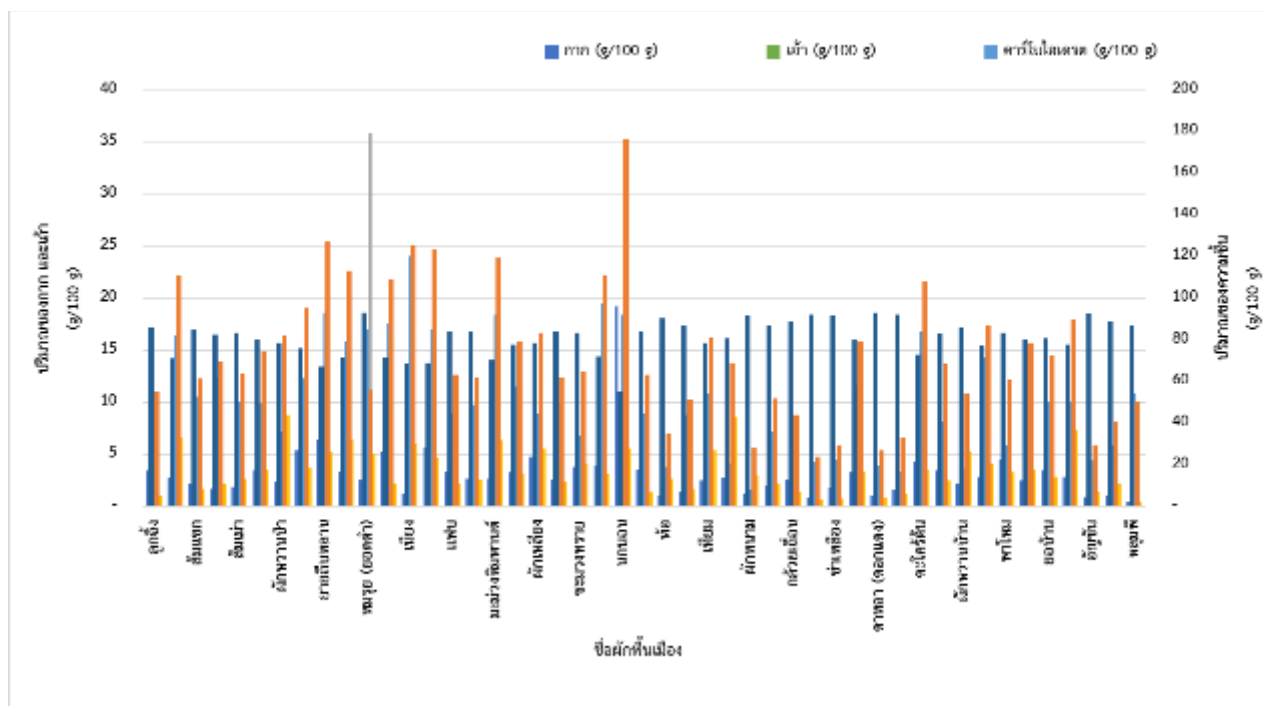
- กระทรวงสาธารณสุข. 2529. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 98 (พ.ศ.2529) เรื่อง มาตรฐานอาหารที่มีสารปนเปื้อน. สืบค้นจาก http://food.fda.moph.go.th/law/data/announ_moph/P98.pdf (สืบค้นเมื่อ 8 กันยายน 2565).
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.). 2564. แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ระยะ 5 ปี ที่เจ็ด (1 ตุลาคม พ.ศ. 2564 –30 กันยายน พ.ศ. 2569) สืบค้นจาก : http://www.rspg.or.th/masterplan/download_1.html (สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566).
- ปิยะนุช มุสิกพงศ์, ชญานุช ตรีพันธ์, อรรถพล รุกขพันธ์, ฉัตรชัย กิตติไพศาล และนาตยา คำอำไพ. 2565. ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของผักพื้นเมืองภาคใต้. การประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานชมรมปฏิบัติงานวิทยาการ อพ.สธ. ครั้งที่ 10 ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- ศิริวรรณ จินตา และปิยะดา วชิระวงศกร. 2564. การประเมินปริมาณโลหะหนักที่ปนเปื้อนในผักเศรษฐกิจ : กรณีศึกษาในตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. PSRU Journal of Science and Technology, 6(1), 28-38.
- ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง. 2561. พรรณผักพื้นเมือง โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. 152 หน้า.

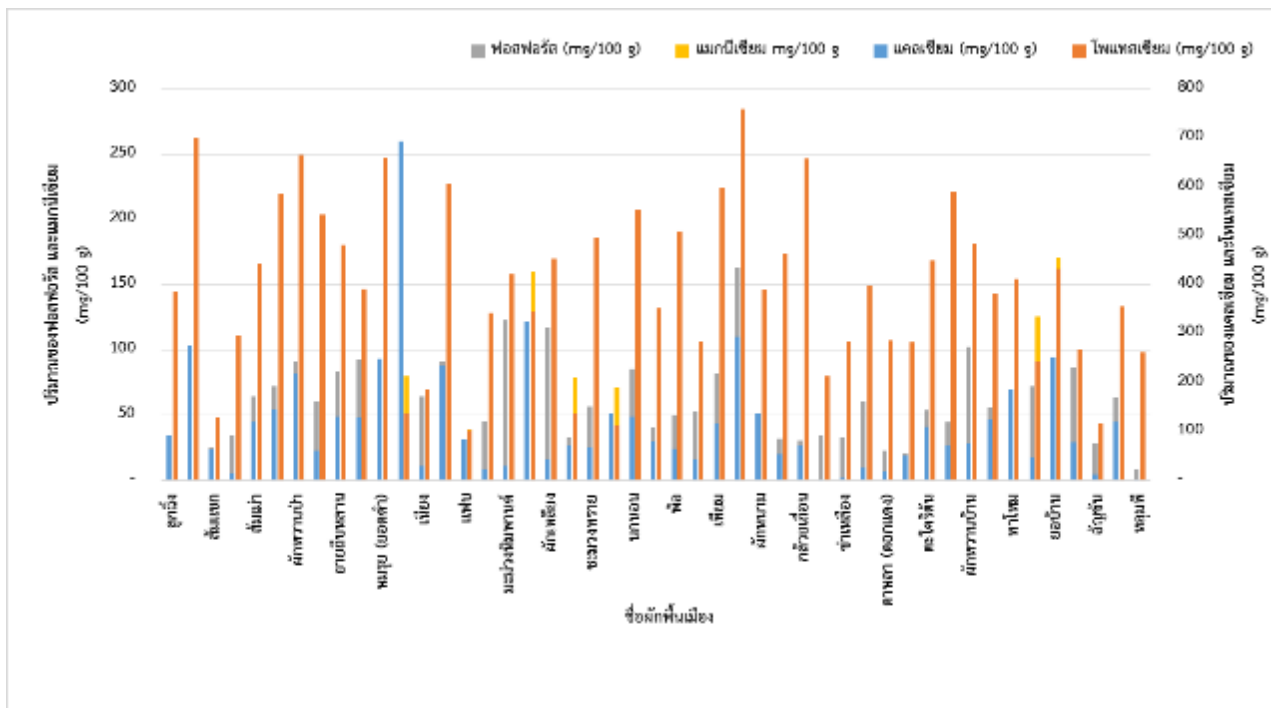
ภาคผนวก

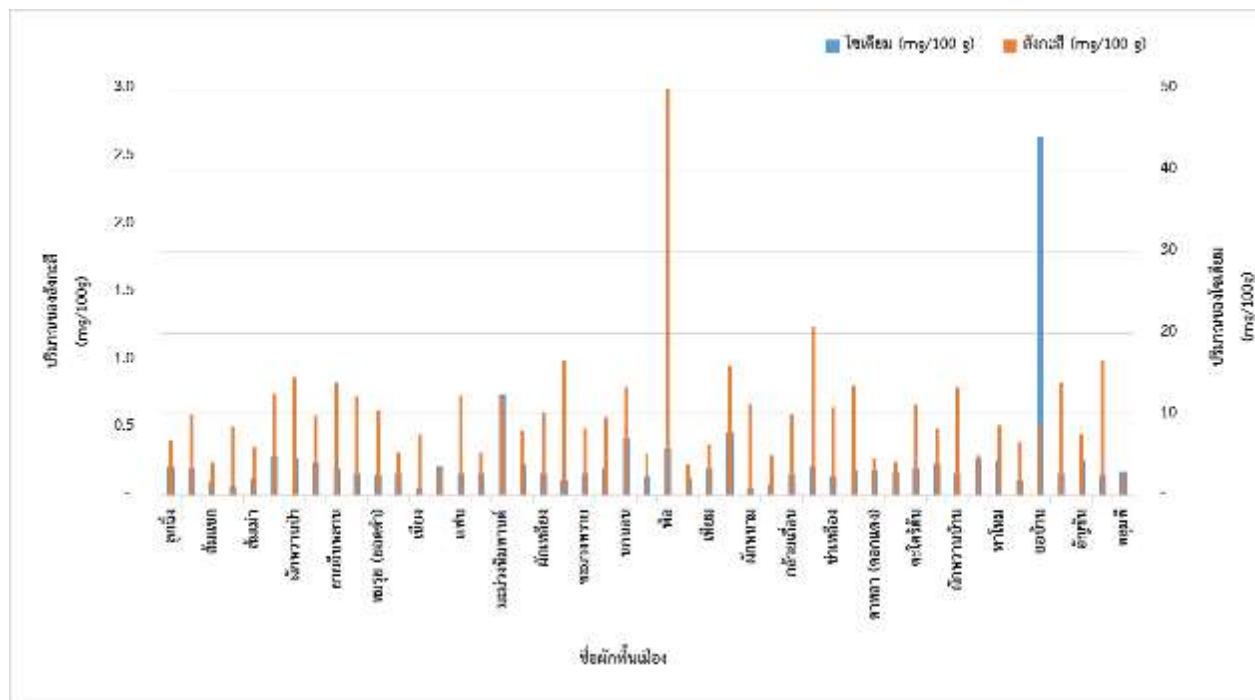
ภาพที่ 16 ผลการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย ปริมาณของคาร์โบไฮเดรต ไขมันทั้งหมด โปรตีน และพลังงานทั้งหมดที่มีการสะสมในผักพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด

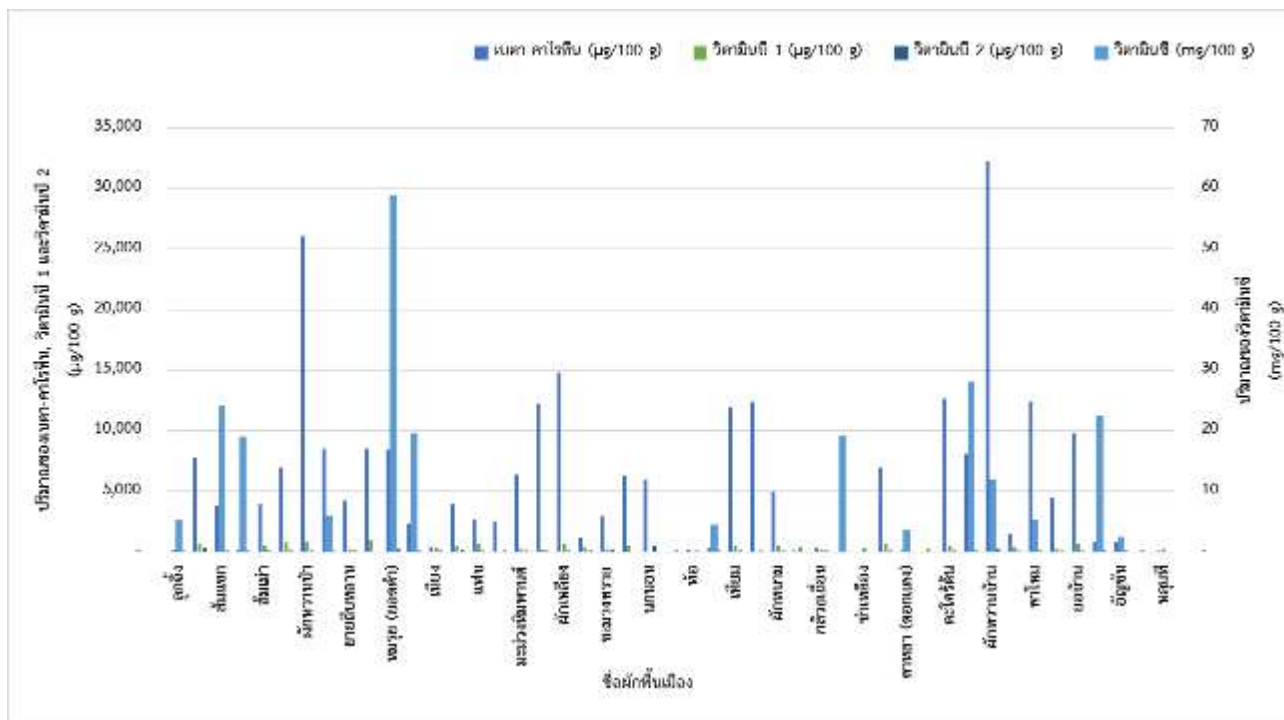
ภาพที่ 17 ผลการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย ปริมาณของกาก และธาตุที่มีการสะสม ในผักพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด

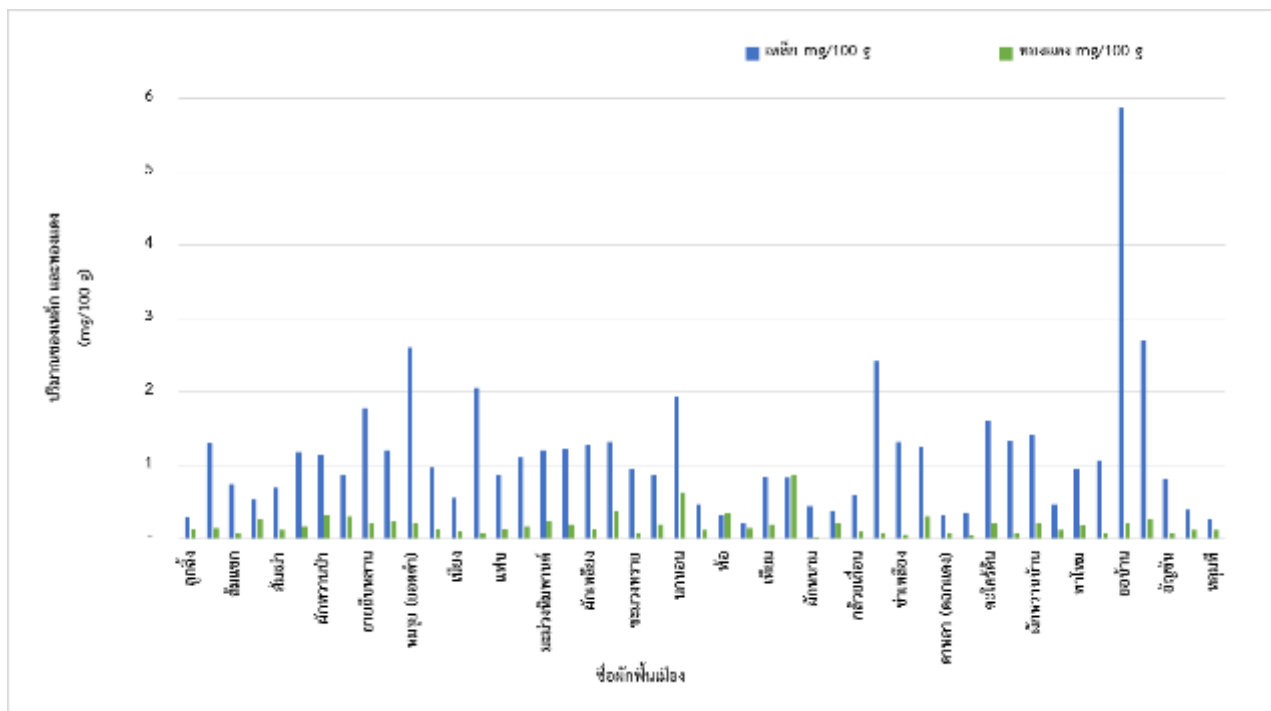
ภาพที่ 18 ผลการวิเคราะห์ปริมาณแร่ธาตุ ประกอบด้วย ปริมาณของฟอสฟอรัส แมกนีเซียม แคลเซียม และโพแทสเซียมที่มีการสะสมในผ้าพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด

ภาพที่ 19 ผลการวิเคราะห์ปริมาณแร่ธาตุ ประกอบด้วย ปริมาณของสังกะสี และโซเดียมที่มีการสะสมในผ้าพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด

ภาพที่ 20 ผลการวิเคราะห์ปริมาณวิตามิน 4 ชนิด ประกอบด้วย ปริมาณของเบตา-คาโรทีน วิตามินบี 1 วิตามินบี 2 และวิตามินซีที่มีการสะสมในผักพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด

ภาพที่ 21 ผลการวิเคราะห์ปริมาณโลหะหนัก ประกอบด้วย ปริมาณของเหล็ก และทองแดงที่มีการสะสมในผักพื้นเมือง จำนวน 47 ชนิด

ภาพที่ 22 การประชุมปรึกษาหารือการดำเนินการร่วมสนองพระราชดำริระหว่างศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง และกรมวิทยาศาสตร์บริการในการวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งเข้าเยี่ยมชมแปลงผักพื้นเมือง พร้อมเก็บตัวอย่างผักพื้นเมือง

ภาพที่ 23 การขยายพันธุ์ผักพื้นเมืองที่มีศักยภาพด้วยวิธีการตอนกิ่ง สำหรับแจกจ่ายให้กับแปลงเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมขยายผล